

REGIE OVER UW EIGEN GELD!

Een onderzoek naar de privaatrechtelijke mogelijkheden de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind om financieel misbruik door een mantelzorger te voorkomen.

Maike Nolet
Expertisecentrum Veiligheid
IJsselstein, 29 mei 2017

Regie over uw eigen geld!

Auteur: Maaïke Nolet
Functie Auteur: student
Studentnummer: 2074473

Afstudeerorganisatie: Expertisecentrum Veiligheid
Stagebegeleider: Janine Janssen
Afstudeerperiode: februari 2017 t/m mei 2017

Onderwijsinstelling: Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Locatie: 's-Hertogenbosch
Eerste afstudeerdocent: Loes Hopmans
Tweede afstudeerdocent: Noortje Deters-Vermijs
Verschijning: IJsselstein, mei 2017

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie 'Regie over uw eigen geld!'. Het onderzoeksrapport is geschreven in het kader van mijn afstuderen voor de opleiding HBO-Rechten aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys te 's-Hertogenbosch.

De opdracht van dit onderzoek is uitgezet als afstudeeropdracht door het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool. Zij hebben een opdracht ontvangen van Veilig Thuis Brabant Noordoost. De opdracht heeft als hoofddoel om inzicht te krijgen in ontspoorde mantelzorg bij ouderen en de aanpak daarvan in onze omgeving. Dit wordt onderzocht aan de hand van een learning community met meerdere studenten van verschillende opleidingen. Dit onderzoeksrapport is het eindproduct dat inzicht verschaft in de privaatrechtelijke mogelijkheden de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind, om zo financieel misbruik bij ouderen door een mantelzorger te voorkomen.

Ik wil Veilig Thuis en het Expertisecentrum bedanken voor de medewerking en voor de ervaringen die ik heb opgedaan. Met name wil ik mijn afstudeermentor J. Jansen bedanken voor haar hulp en begeleiding. Verder wil ik mijn afstudeerdocent L. Hopmans bedanken voor haar begeleiding en ondersteuning om mijn afstudeerperiode succesvol te doorlopen. Als laatste wil ik de mensen bedanken waarbij ik een interview heb afgenomen.

Maaïke Nolet

IJsselstein, mei 2017

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Afkortingenlijst.....	1
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	1
1.1 Afstudeerorganisatie.....	1
1.2 Aanleiding van de afstudeeropdracht.....	1
1.3 Wat is het probleem?.....	1
1.4 Waar doet het probleem zich voor en wie zijn betrokken?.....	2
1.5 Waardoor is het probleem ontstaan?.....	2
1.6 Zijn er al eerdere oplossingen toegepast?.....	3
1.7 Doelstelling.....	3
1.8 Centrale vraag.....	3
1.9 Deelvragen.....	3
1.10 De verantwoording.....	4
1.11 Bronnen en methoden.....	4
1.12 Het onderzoek naar de praktische begrippen.....	4
1.13 Het onderzoek naar het recht.....	4
1.14 Het onderzoek naar de praktijk.....	5
1.15 Leeswijzer.....	5
Hoofdstuk 2 Wie kan terecht bij Veilig Thuis omtrent financieel misbruik bij ouderen?.....	6
2.1 Wie is de oudere?.....	6
2.2 Wie zijn de adviesvragers?.....	6
2.3 conclusie	7
Hoofdstuk 3 Wat is ontspoorde mantelzorg?.....	8
3.1 Wat is een mantelzorger?.....	8
3.2 Wat is ontspoorde mantelzorg?.....	8
3.3 Welke risicofactoren spelen een rol bij ontspoorde mantelzorg?.....	9
3.4 Welke vormen zijn er van ontspoorde mantelzorg?.....	10
3.5 Conclusie.....	10
Hoofdstuk 4 Wat is financieel misbruik?.....	11
4.1 Wat is financieel misbruik?.....	11
4.2 Welke vormen zijn er van financieel misbruik?.....	11
4.3 Hoe vaak wordt financieel misbruik geregistreerd door Veilig Thuis?.....	11
4.4 Conclusie.....	12
Hoofdstuk 5 Hoe gaan professionals uit het werkveld om met financieel misbruik bij ouderen?.....	13
5.1 Het interview met de medewerker van het Steunpunt Mantelzorg in 's-Hertogenbosch.....	13
5.2 Het interview met de notaris.....	13
5.3 Het interview met de accountmanager van de Rabobank 's-Hertogenbosch en omstreken.....	15
5.4 Het interview met de aandachtsfunctionaris ouderenmishandeling en huiselijk geweld van het Jeroen Bosch Ziekenhuis.....	16
5.5 Het interview met de medewerker van Veilig Thuis.....	18
5.6 Conclusie.....	18
Hoofdstuk 6 De bankvolmacht.....	19
6.1 Wat is een bankvolmacht?.....	19
6.2 Wanneer kan een bankvolmacht worden opgesteld?.....	20
6.3 Door wie kan een bankvolmacht worden opgesteld?.....	20
6.4 Wanneer eindigt een bankvolmacht?.....	21

6.5 Hoe kan een bankvolmacht financieel misbruik voorkomen?.....	23
6.6 Conclusie.....	24
Hoofdstuk 7 Het levenstestament.....	25
7.1 Wat is het levenstestament?.....	25
7.2 Wanneer kan een levenstestament worden opgesteld?.....	26
7.3 Door wie kan een levenstestament worden opgesteld?.....	27
7.4 Wanneer eindigt een levenstestament?.....	28
7.5 Hoe kan het levenstestament financieel misbruik voorkomen?.....	28
7.6 Conclusie.....	29
Hoofdstuk 8 Het beschermingsbewind.....	30
8.1 Wat is het beschermingsbewind?.....	30
8.2 Wanneer kan een bewindvoerder worden aangesteld?.....	31
8.3 Door wie kan een bewindvoerder worden aangesteld?.....	32
8.4 Wanneer eindigt de bewindvoering?.....	33
8.5 Hoe kan het beschermingsbewind financieel misbruik voorkomen?.....	35
8.6 Conclusie.....	36
Hoofdstuk 9 Conclusie en aanbevelingen.....	37
9.1 Conclusie.....	37
9.2 Aanbevelingen.....	40
Literatuurlijst.....	41

Samenvatting

Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool heeft een opdracht gekregen van VT. Zij wil meer inzicht krijgen in ontspoorde mantelzorg bij ouderen en de aanpak daarvan in onze omgeving. Doordat het onderwerp erg breed is, is het toegespitst op het privaatrecht. De privaatrechtelijke mogelijkheden de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind zijn middelen om financieel misbruik te voorkomen bij ontspoorde mantelzorg. Deze drie mogelijkheden zijn echter nog niet bekend bij VT.

Tijdens het onderzoek zijn privaatrechtelijke mogelijkheden, de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind onderzocht. Het doel hiervan is om hierover advies te geven, zodat VT beter en sneller advies kan geven aan de adviesvragers.

Voor het uitwerken hiervan is een praktijkgericht juridisch onderzoek verricht. Als eerste is onderzocht wie de adviesvragers zijn van VT. Voorts is gekeken naar wat onder ontspoorde mantelzorg en financieel misbruik valt. Daaropvolgend zijn de privaatrechtelijke mogelijkheden, de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind, geanalyseerd. Hierbij is ook gekeken naar de wils- en handelingsbekwaamheid van de betrokkenen. Om meer inzicht te krijgen in hoe professionals in de omgeving met financieel misbruik omgaan, zijn interviews afgenomen. Deze interviews zijn afgenomen bij professionals van het Steunpunt Mantelzorg, uit het notariaat, het bankwezen, de zorgsector en VT zelf. Als laatste volgen er een conclusie en aanbevelingen.

Uit het onderzoek is gebleken dat de medewerkers van VT weinig juridische kennis hebben. Zo heeft VT zelf geen juristen in dienst. Zij maken gebruik van de juristen van Bureau Jeugdzorg en het Juridisch Loket. Bureau Jeugdzorg richt zich op het recht wat op kinderen van toepassing is. Hierdoor is er weinig tot geen kennis omtrent het onderwerp. Om de kennis te verbeteren kan VT een korte cursus organiseren over de privaatrechtelijke mogelijkheden voor de medewerkers, of een jurist in dienst nemen. Hierdoor kan het tijdbestek van het onderzoek verkort worden. Normaal duurt een onderzoek naar misbruik tien weken. Als het gaat om misbruik van een oudere duurt het langer. Door deze verbeteringen toe te passen kunnen zij beter en sneller advies geven, doordat zij niet alle informatie uit het netwerk hoeven te halen. Daarnaast is tijdens het interview aangegeven dat voorlichting altijd een goed instrument is. Echter geeft VT alleen aan professionals voorlichting en niet aan de ouderen. Zij zijn bang dat als ze over misbruik vertellen dat het de ouderen afschrikt. Toch is het verstandig om een folder te maken met daarin de privaatrechtelijke mogelijkheden om financieel misbruik te voorkomen. De ouderen kunnen dan zelf kiezen tot het meenemen van deze folder. Het is ook verstandig om deze folder bij de professionals kenbaar te maken. Zij kunnen deze folder dan meegeven aan een oudere voor een preventieve werking. Daarnaast is het verstandig om de website van VT uit te breiden, zodat ook hier de oudere zelf informatie vandaan kan halen. Hierdoor kan VT tijd besparen, omdat de adviesvragers zelf meer onderzoek kunnen verrichten. Tevens is het belangrijk om de voorlichting te geven over de preventieve werking hiervan, waardoor financieel misbruik wordt voorkomen.

Afkortingenlijst

AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
Art.	artikel
BW	Burgerlijk Wetboek
CLTR	Centraal Levenstestamentenregister
ECLI	European Case Law Identifier
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
HR	Hoge Raad
i.o.	in opdracht
i.s.m.	In samenwerking met
JBZ	Jeroen Bosch Ziekenhuis
jo.	juncto
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
LPBO	Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling
NBBI	Nederlandse Branchevereniging voor Bewindvoering en Inkomensbeheer
NVB	Nederlandse Vereniging van Banken
t/m	tot en met
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
T&C	Tekst & Commentaar
VT	Veilig Thuis
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WMO	Wet maatschappelijke ondersteuning
Wna	Wet op het notarisambt

Hoofdstuk 1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksplan toegelicht. Er wordt ingegaan wie de opdrachtgever is, de probleembeschrijving, de doelstelling, de centrale vraag, de deelvragen, de onderzoeksstrategieën, de bronnen en methoden, de verantwoording van deze bronnen en methoden, de leeswijzer, de planning en de voorlopige literatuurlijst.

1.1 Afstudeerorganisatie

Het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties is verbonden aan het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool. Het expertisecentrum kijkt vanuit drie invalshoeken naar veiligheid: juridisch, sociaal-agogisch en bestuurlijk-organisatorische. Het Expertisecentrum Veiligheid stimuleert kennisontwikkeling en draagt zo bij aan de inhoudelijke kwaliteit van de opleidingen van Avans. Dit doen docenten samen met studenten. De uitkomsten van de onderzoeken zijn hierdoor direct toepasbaar binnen de opleiding en het werkveld.¹ Het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties legt de focus op professionalisering van de aanpak van geweld in relaties van afhankelijkheid en onvrijwilligheid. Verder houdt het lectoraat zich bezig met geweld in afhankelijkheidsrelaties, zoals huiselijk geweld en ook ouderenmishandeling. Wanneer het gaat om geweld in specifieke relaties of geweld door professionals, is er sprake van intentioneel handelen en een machtsverschil. Verder is het slachtoffer afhankelijk van de dader of koos niet voor een relatie met de dader.²

1.2 Aanleiding van de afstudeeropdracht

Het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties heeft een opdracht ontvangen van Veilig Thuis Brabant Noordoost (hierna VT). VT is een advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Bij deze regionale organisatie kunnen slachtoffers, daders en omstanders terecht voor deskundige hulp en advies. Zo geeft VT advies en biedt ondersteuning, ook aan professionals.³ De opdracht die VT heeft gegeven, heeft als hoofddoel: inzicht krijgen in ontspoorde mantelzorg bij ouderen en de aanpak daarvan in onze omgeving. Ontspoorde mantelzorg is ontspoorde zorg aan een hulpbehoevende die voortvloeit uit een sociale relatie. Dit gebeurt als de mantelzorger de zorg voor zijn naaste niet meer aan kan en daardoor het risico lopen om te ontsporen in hun gedrag.⁴ Het Lectoraat heeft de opdracht uitgezet als afstudeeropdracht. Het wordt in een learning community tegelijk uitgevoerd door meerdere studenten van verschillende opleidingen. Dit geeft het onderzoek een multidisciplinair karakter. Deze opdracht wordt uitgevoerd door zes studentes. Drie van de studie HBO-Rechten en drie van de studie Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. Iedereen heeft tijdens een bijeenkomst een onderwerp aangevoerd wat met wil onderzoeken. Zo heeft het onderzoeksrapport als essentie om te zorgen voor inzicht in de privaatrechtelijke mogelijkheden die geschikt zijn om financieel misbruik door een mantelzorger bij ouderen tegen te gaan. Ook wordt er inzicht gegeven in de wijze waarop de professionals in het notariaat, het bankwezen, het Steunpunt Mantelzorg en VT omgaan met financieel misbruik in het werkveld.

1.3 Wat is het probleem?

Het onderwerp misbruik van ouderen wordt sinds een aantal jaren belicht. Dit blijkt ook uit wat VT al heeft ondernomen. Zo is in bijlage 1 te zien dat er pas sinds 2012 actie is ondernomen omtrent de aanpak van ouderenmishandeling. Niet alleen bij deze organisatie is het onderbelicht geweest, maar ook bij de overheid. Sinds 2011 heeft de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport middelen beschikbaar gesteld om ouderenmishandeling op de agenda te krijgen.⁵ Ook blijkt uit onderzoeken dat ouderenmishandeling wel zeker voorkomt.

¹ 'In de pas of uit de maat. Groeien begint met kennis', *expertisecentrum veiligheid*, avans.nl.

² 'In de pas of uit de maat. Groeien begint met kennis', *lectorat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties*, avans.nl.

³ 'Veilig Thuis', *Rijksoverheid*, *vooreenveiligthuis.nl*.

⁴ O. Storm & R. Scherpenzeel, 'Factsheet Ontspoorde Mantelzorg', *MOVISIE* 2013, movisie.nl.

⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 28345, 136.

Zo zijn de afgelopen jaren de cijfers van ouderenmishandeling gestegen. Ook bij Movisie. Movisie is een landelijk kennisinstituut en adviesbureau voor het sociaal domein.⁶ Zo is in 2014 bij Movisie 2.360 meldingen en adviesvragen geregistreerd. Dit is een stijging van 39% in vergelijking met 2013. Toen zijn er 1.703 meldingen en adviesvragen binnengekomen. In 2014 is ook gevraagd bij de melding of er sprake was van ontspoorde mantelzorg. In 192 gevallen was er uitdrukkelijk sprake van.⁷ Tijdens gesprekken is naar voren gekomen dat de werknemers van VT te weinig weten over de privaatrechtelijke mogelijkheden die financieel misbruik kunnen voorkomen. Het is van belang dat de medewerkers goed advies kunnen geven aan de adviesvrager. Tijdens de interviews met de professionals is naar voren gekomen dat er drie goedwerkende privaatrechtelijke mogelijkheden zijn om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. Dit zijn de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind. Tijdens het gesprek met VT is naar voren gekomen dat de medewerkers hier geen juridische kennis over hebben. Daarom is besloten om deze drie mogelijkheden verder te onderzoeken

1.4 Waar doet het probleem zich voor en wie zijn betrokken?

Financieel misbruik bij ouderen door een mantelzorger komt voor in huiselijke kring, door bijvoorbeeld de partner, kinderen, vrienden of burens. Maar kan ook voorkomen in een professionele omgeving, zoals een verzorgingstehuis. In 2011 ontstaat het actieplan 'Ouderen in Veilig handen'. Financiële uitbuiting maakt een belangrijk deel uit van dit actieplan. Dit actieplan is voortgezet onder de Brede Alliantie 'Ouderen in veilige handen', dat van 2015 tot en met (hierna t/m) 2017 plaats zal vinden. Tijdens deze actie werken veel verschillende organisaties samen. Te denken valt bijvoorbeeld aan de ABN-AMRO, Landelijke Platform Bestrijding Ouderenmishandeling, Movisie, het Nationaal ouderenfonds, het Openbaar Ministerie en VT. Zij werken samen om ouderen beter te beschermen tegen financiële uitbuiting, om ouderen bewuster te maken van het risico van financiële uitbuiting en de mogelijkheden om hun financiële zaken zo te regelen dat de kans op uitbuiting afneemt. Daarnaast willen zij het signaleren en de aanpak van financiële uitbuiting verbeteren.⁸

1.5 Waardoor is het probleem ontstaan en hoe kan Veilig Thuis financieel misbruik voorkomen?

Door maatschappelijke ontwikkelingen neemt de druk op mantelzorgers alleen maar toe. Dit komt doordat de overheid meer verantwoordelijkheid neerlegt bij de burger. De zorg moet eerst in eigen kring gezocht worden. Verder is er veel vergrijzing in Nederland en hierdoor worden steeds meer mensen afhankelijk van anderen. Ontspoorde mantelzorg door de mantelzorger kan komen doordat de mantelzorger overbelast raakt, onkundig en onwetend is en door compassiemoeheid. Hierdoor kan het zijn dat de mantelzorger onbedoeld de grens overgaat, inadequate zorg levert of onbedoeld schade toebrengt.⁹

Tijdens dit onderzoek wordt gekeken naar de privaatrechtelijke mogelijkheden om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. Zoals eerder hierboven beschreven, weten de medewerkers van VT niet goed welke mogelijkheden zij kunnen adviseren aan adviesvragers. De mogelijkheden die onderzocht gaan worden zijn de bankvolmacht, het levenstestament en de bewindvoering. Voor deze mogelijkheden wordt alleen gekeken naar boek één en boek drie van het Burgerlijk Wetboek. Er is gekozen om de onrechtmatige daad in dit onderzoek buiten beschouwing te laten. Dit, omdat de organisatie VT alleen informatie wil over de privaatrechtelijke mogelijkheden de bankvolmacht, het levenstestament en de bewindvoering.

⁶ 'Over Movisie', *MOVISIE*, movisie.nl

⁷ 'Ouderenmishandeling in 2014. Meldingen en adviesvragen', *MOVISIE 2014*, movisie.nl.

⁸ *Kamerstukken II 2014/15*, 28345, 136.

⁹ O. Storm & R. Scherpenzeel, 'Factsheet Ontspoorde Mantelzorg', *MOVISIE 2013*, movisie.nl.

Er is gekozen voor de bankvolmacht, omdat hierin een vertrouwenspersoon aangewezen kan worden. Deze vertrouwenspersoon kan bijvoorbeeld bepalen hoeveel geld de mantelzorger per week krijgt. Hierdoor wordt de oudere beschermd voor financieel misbruik.¹⁰ Het wettelijk kader van de volmacht is te vinden in artikel (hierna art.) 3:60 BW. Daarnaast kan het levenstestament een mogelijkheid zijn. Hierin wordt vastgelegd welke wensen de oudere heeft indien er een situatie voordoet dat hij of zij niet meer in staat is om de zaken zelf te regelen.¹¹ Het levenstestament heeft geen direct wettelijk kader. Toch zijn er onderdelen in het levenstestament die wel de wet beslaan, namelijk als er in het levenstestament een volmacht wordt opgenomen voor het behartigen van vermogensrechtelijke belangen. Ook dan moet er gekeken worden naar art. 3:60 BW.¹² Ook het beschermingsbewind is een mogelijkheid om financieel misbruik tegen te gaan. De bewindvoerder zal dan de financiële en administratieve belangen gaan behartigen van de oudere.¹³ Voor bewindvoering moet gekeken worden naar titel 19 van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Verder wordt aan de hand van literatuur, jurisprudentie en de wet- en regelgeving deze onderwerpen onderzocht. Omdat het hoofddoel van de opdracht een onderdeel heeft hoe de feitelijke aanpak in onze omgeving is, zal er ook naar de praktijk gekeken worden. Dit gaat gebeuren door middel van interviews met professionals uit het notariaat, het bankwezen, een professional van het Steunpunt Mantelzorg en een professional van VT. Door deze interviews wordt er inzicht verkregen welke handelingen de professionals nemen indien er sprake is van financieel misbruik.

Door in dit onderzoeksrapport het relevant juridisch kader naar voren te brengen omtrent de privaatrechtelijke mogelijkheden, wordt er kennis geleverd aan de organisatie. Hierdoor krijgt de organisatie inzicht in hoe zij het financieel misbruik door mantelzorgers bij ouderen kan voorkomen.

1.6 Zijn er al eerdere oplossingen toegepast?

Organisatie VT heeft zelf al veel geïnvesteerd in oplossingen om ouderen mishandeling tegen te gaan. In bijlage 1 is een overzicht te vinden over de activiteiten die genomen zijn omtrent het tegengaan van ouderen mishandeling. Deze informatie is aangeleverd door VT. Als laatste activiteit zijn de afstudeeronderzoeken. Tijdens deze afstudeeronderzoeken is het hoofddoel: inzicht krijgen in ontspoorde mantelzorg bij ouderen en de aanpak daarvan in onze omgeving.

1.7 Doelstelling

Op 29 mei 2017 wordt aan het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties een onderzoeksrapport opgeleverd, met daarin een advies over welke privaatrechtelijke mogelijkheden een uitkomst bieden bij financieel misbruik bij ouderen door mantelzorgers, zodat de opdrachtgever inzicht krijgt in ontspoorde mantelzorg bij ouderen en de aanpak daarvan in onze omgeving.

1.8 Centrale vraag

Welke privaatrechtelijke mogelijkheden kan Veilig Thuis Brabant Noordoost adviseren aan de adviesvragers voor het voorkomen van financiële uitbuiting door een ontspoorde mantelzorger bij ouderen?

1.9 Deelvragen

1. Wie kan terecht bij Veilig Thuis?
2. Wat is ontspoorde mantelzorg?
3. Wat is financieel misbruik?

¹⁰ 'Volmacht', *notatrust*, notatrust.nl.

¹¹ 'Levenstestament', *TestamentTest*, testamenttest.nl.

¹² *Kamerstukken II*, 2014/15, 33054, 20.

¹³ Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling, 'Factsheet ouderen mishandeling III; financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen', *MOVISIE* 2009, movisie.nl.

4. Hoe gaan professionals uit het werkveld om met financieel misbruik bij ouderen?
5. Wat zijn de criteria met betrekking tot een bankvolmacht?
6. Wat zijn de criteria met betrekking tot een levenstestament?
7. Wat zijn de criteria met betrekking tot beschermingsbewind?

1.10 De verantwoording

Voor het uiteenzetten van de deelvragen is zowel een praktijk juridisch onderzoek verricht en onderzoek naar het toepasselijke recht recht. In hoofdstuk 2 t/m 4 worden praktische begrippen uiteengezet om beter antwoord te geven op de centrale vraag. Het onderzoek naar de praktijk wordt uiteengezet in hoofdstuk 5. In de hoofdstukken 6 t/m 8 vindt onderzoek naar het toepasselijke recht plaats.

1.11 Bronnen en methoden

De bronnen die worden geraadpleegd tijdens het onderzoek zijn de rechtsbronnen, de literatuur, overige documenten, digitale bronnen en personen. Bij overige documenten kan gedacht worden aan Kamerstukken. De bestaande bronnen, zoals de rechtsbronnen, literatuur, overige documenten en de digitale bronnen, wordt een inhoudsanalyse toegepast. De relevante informatie uit deze bronnen wordt geselecteerd, gefragmenteerd en geordend. Bij de bron personen worden professionals geïnterviewd aan de hand van een open interview. Hierdoor is er genoeg ruimte voor eigen inbreng van de geïnterviewde.

1.12 Het onderzoek naar de praktische begrippen

Om een beter beeld te krijgen van financieel misbruik bij ouderen door een ontspoorde mantelzorger, is het van belang om deze begrippen uiteen te zetten. Hiervoor is onderzoek gedaan naar digitale bronnen. De informatie die hier is te vinden, is actueel. Hiervoor zijn bijvoorbeeld de websites van het Rijksoverheid, Movisie en VT geanalyseerd. Ook is onderzoek gedaan naar Kamerstukken van de Eerste en Tweede kamer, namelijk het actieplan 'Ouderen in veilige handen' en de Brede Alliantie 'Veilig financieel ouder worden'. Deze bronnen zijn van belang om inzicht te krijgen wie de adviesvragers zijn van VT, wat ontspoorde mantelzorg en financieel misbruik is.

1.13 Het onderzoek naar het recht

Voor het onderzoek naar het toepasselijke recht is besloten om de rechtsbronnen, documenten, digitale bronnen en literatuur te onderzoeken. Met deze bronnen worden de deelvragen, en later dus ook de centrale vraag, beantwoord. Bij het onderzoek naar de rechtsbronnen is de wet onderzocht. Voornamelijk zijn boek 1 en boek 3 van het Burgerlijk Wetboek (hierna BW) onderzocht. De artikelen in boek 1 van het BW omschrijven de bepalingen die nodig waren voor het onderzoek naar de bewindvoerder. De in boek 3 van het BW omschreven bepalingen zijn gebruikt om antwoord te kunnen geven omtrent de bankvolmacht en het levenstestament. Om de artikelen beter te begrijpen is gebruik gemaakt van Tekst en Commentaar en de Asser-serie. Hierin wordt goed beschreven wat er met het desbetreffende wetsartikel wordt bedoeld. Naast het onderzoek van de rechtsbronnen, is er ook onderzoek gedaan naar literatuur, zoals de boeken van M.J.A. van Mourik en A.J.M. Nuytinck, I. Houwing en S. Mos-van Gool, en C. Blankman en C.G.C. Engelbertink. Deze boeken worden geanalyseerd voor het onderzoek naar de privaatrechtelijke mogelijkheden. De informatie die uit deze boeken is gehaald, is gecontroleerd aan de hand van de wet en Tekst en Commentaar. Ook zijn elektronische bronnen onderzocht, zoals de website van de Rijksoverheid, de KNB en websites van notariskantoren en banken. Op deze websites is een grote hoeveelheid informatie te vinden die actueel is. Daarbij is de informatie makkelijker te lezen en te begrijpen, omdat de informatie beschikbaar is voor het grote publiek. Als laatste is het tijdschrift Justitiële verkenningen geanalyseerd. Dit tijdschrift is vooral van belang voor het levenstestament. Het levenstestament heeft namelijk zelf nog geen juridische grondslag. In dit tijdschrift is de ontwikkeling van het

levenstestament omschreven. Met behulp van deze bronnen, waarop een inhoudsanalyse is toegepast, is de informatie uiteindelijk verwerkt in het onderzoeksrapport. Dit is van belang, omdat deze informatie gewenst en geschikt is om antwoord te geven op de deelvragen en uiteindelijk de centrale vraag.

1.14 Het onderzoek naar de praktijk

Het praktijkonderzoek is aan de hand van interviews met professionals onderzocht. Dit is gedaan, omdat de opdrachtgever graag wil weten hoe professionals in het werkveld omgaan met financieel misbruik bij ouderen. De interviews die afgenomen zijn, zijn inhoudelijk geanalyseerd zodat er antwoord gegeven kan worden op de deelvraag en uiteindelijk de centrale vraag. De interviews worden gehouden met professionals uit het bankwezen, het notariaat, het Steunpunt Mantelzorg, het Jeroen Bosch Ziekenhuis en VT zelf. Er is gekozen voor het bankwezen en het notariaat, omdat zij beide handelingen verrichten of advies geven aan mensen over hun financiën. Verder hebben zij ook te maken met het levenstestament en/of de bankvolmacht. Verder is er gekozen voor professionals vanuit het Steunpunt Mantelzorg en VT. Dit, omdat beide organisaties te maken hebben met mantelzorgers en beide meldingen krijgen van financieel misbruik bij ouderen. Als laatste is gekozen voor de aandachtsfunctionaris ouderenmishandeling en huiselijk geweld van het Jeroen Bosch Ziekenhuis. Ook hier zijn signalen van financieel misbruik. Er is gekozen voor één persoon per doelgroep. Ik heb een afweging gemaakt tussen de beschikbare tijd, februari 2017 t/m mei 2017, en toch meerdere professionals willen spreken. Het onderzoeksresultaat is meer valide indien er meerdere interviews afgenomen worden. Er is gekozen voor het afnemen van interviews, om zo meer inzicht te krijgen in hoe professionals in de praktijk omgaan met financieel misbruik bij ouderen. Er is gebruik gemaakt van een open interview, hierdoor is er genoeg ruimte voor eigen inbreng van de geïnterviewden.

1.15 Leeswijzer

In dit eerste hoofdstuk wordt de aanleiding van het onderzoek, ook wel de probleembeschrijving genoemd, de centrale vraag, de doelstelling, de deelvragen, de methoden en verantwoording en de leeswijzer besproken. In de eerste drie inhoudelijke hoofdstukken wordt een beschrijving gegeven over de belangrijkste begrippen die duidelijk moeten zijn om het onderzoek te kunnen verrichten. In hoofdstuk vijf is het praktijkonderzoek uiteengezet. Het zal hier gaan om hoe professionals omgaan met financieel misbruik. In hoofdstuk zes gaat het over welke eisen er gelden met betrekking tot een bankvolmacht. Deze deelvraag is beantwoord door middel van subdeelvragen, namelijk wat is een bankvolmacht, wanneer kan een bankvolmacht worden opgesteld, door wie kan een bankvolmacht worden opgesteld, wanneer eindigt een bankvolmacht en hoe kan de bankvolmacht financieel misbruik voorkomen? Vervolgens wordt in hoofdstuk zeven het levenstestament uiteengezet. Ook hier wordt uiteengezet wat een levenstestament is, wanneer een levenstestament opgemaakt kan worden, door wie het levenstestament opgemaakt kan worden, wanneer een levenstestament eindigt en hoe het levenstestament financieel misbruik kan voorkomen? Als laatste inhoudelijk hoofdstuk wordt de mogelijkheid het beschermingsbewind uiteengezet. Ook hier zal het gaan over wat een beschermingsbewind is, wanneer kan een bewindvoerder worden aangesteld, door wie kan een bewindvoerder worden aangesteld, wanneer eindigt de bewindvoering en hoe kan het beschermingsbewind financieel misbruik voorkomen? Aan de hand van deze inhoudelijke stukken, worden in hoofdstuk 8 de conclusies en aanbevelingen opgenomen die een antwoord geven op de centrale vraag.

Hoofdstuk 2 Wie kan terecht bij Veilig Thuis omtrent financieel misbruik bij ouderen?

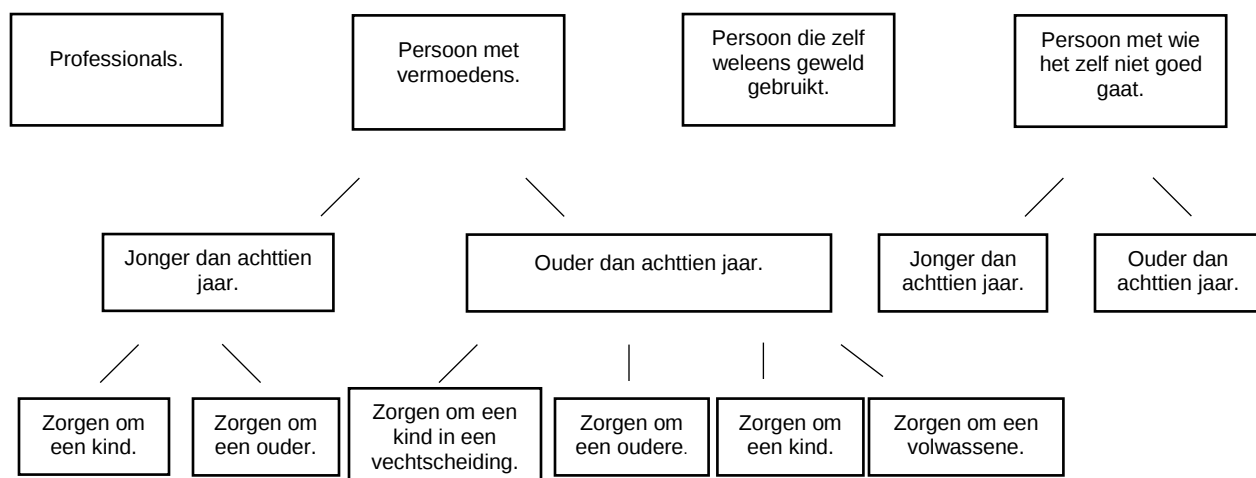
In het vorige hoofdstuk was te lezen wat het probleem is bij VT. Om hier een goed antwoord op te geven wordt in dit hoofdstuk uiteengezet wie terecht kan bij VT omtrent financieel misbruik bij ouderen. Omdat het onderzoek betrekking heeft op financieel misbruik van ouderen, wordt er in dit hoofdstuk alleen gekeken naar de adviesvrager die zelf een oudere is of zich zorgen maakt om een oudere. Allereerst wordt er gekeken naar wie de oudere is. Als tweede wordt uiteengezet wie de adviesvragers zijn en als laatste volgt er een korte conclusie.

2.1 Wie is de oudere?

Nederland is aan het vergrijzen. Zo telt Nederland aan het begin van 2017 3,1 miljoen 65-plussers. Dit zal in de komende jaren alleen maar snel gaan toenemen. Zo is de verwachting dat er in 2040 4,7 miljoen 65-plussers zijn.¹⁴ In het actieplan 'Ouderen in veilige handen' van het ministerie van VWS, valt iemand onder ouderenmishandeling als het gaat om iemand van 65 jaar of ouder.¹⁵ Ook de organisatie VT houdt deze leeftijd aan. Zij denkt dat er jaarlijks 200.000 ouderen boven de 65 jaar worden mishandeld.¹⁶

2.2 Wie zijn de adviesvragers?

Indien iemand hulp of advies wil voor een ander of voor zichzelf, kan diegene zijn vragen stellen aan of zijn hart luchten bij een hulpverlener van VT. Dit gebeurt telefonisch. De hulpverlener zet alles op een rij, beantwoordt de vragen en geeft advies. Daarnaast kijkt de hulpverlener welke professionele hulp nodig is voor de adviesvrager. Bij dit alles mag de adviesvrager anoniem blijven.¹⁷ Het eerste advies van VT is om erover te praten met iemand.¹⁸ Indien het gaat om iemand die jonger is dan achttien jaar, kan hij ook contact opnemen met de Kindertelefoon.¹⁹ Als de situatie uit de hand blijkt te lopen en er geen andere oplossing meer is, kan de adviesvrager contact opnemen met de politie. Bij VT maakt men een onderscheid tussen de adviesvragers. Zie onderstaande figuur.

Figuur 1: onderscheid tussen de adviesvragers.²⁰

¹⁴ 'Feiten en cijfers', *nationaal ouderen fonds*, ouderenfonds.nl.

¹⁵ *Kamerstukken II*, 201/11 29389, 30.

¹⁶ 'Geweld thuis', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

¹⁷ 'Veilig Thuis in de buurt', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

¹⁸ 'Het gaat bij mij thuis niet goed ik ben jonger dan 18 jaar', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

¹⁹ 'Ik maak me zorgen om iemand ik ben jonger dan 18 jaar ik maak me zorgen over een volwassene', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

²⁰ 'Maak een keuze: Welke situatie past het beste?', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

2.3 Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat iemand die 65 jaar of ouder is onder het begrip oudere valt. Als het gaat over ouderenmishandeling zijn er veel verschillende adviesvragers die contact kunnen opnemen met VT. Het kan dan gaan om iemand met wie het zelf niet goed gaat, iemand die vermoeden heeft dat het bij iemand niet goed gaat of iemand die zelf weleens geweld gebruikt.

Hoofdstuk 3 Wat is ontspoorde mantelzorg?

Zoals blijkt uit het voorgaande hoofdstuk komt misbruik bij ouderen voor. Dit misbruik wordt al dan niet bewust onder andere veroorzaakt door mantelzorgers. Daarom wordt er in dit hoofdstuk als eerste het begrip mantelzorg uiteengezet. Als tweede wordt uiteengezet wat onder ontspoorde mantelzorg valt. Als derde welke risicofactoren een rol spelen bij ontspoorde mantelzorg. Als vierde welke vormen er zijn van ontspoorde mantelzorg en als laatste volgt er een korte conclusie.

3.1 Wat is een mantelzorger?

Een mantelzorger zorgt langdurig en onbetaald voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende persoon uit de eigen directe sociale omgeving in Nederland. Het kan een partner, ouder, kind, een ander familielid, vriend of kennis zijn. Het sociaal Cultureel Planbureau (later: CSP) voegt aan deze definitie nog iets toe. Er is sprake van mantelzorg als er langer dan drie maanden en/of meer dan acht uur per week hulp wordt geboden.²¹ Welke zorg onder mantelzorg valt is heel verschillend. Zo kan het gaan om hulp bij het huishouden of ondersteuning bij lichamelijke verzorging. Te denken valt aan boodschappen doen of helpen met douchen en aankleden. Maar mantelzorg kan ook veel meer omvatten. Zo kan het zijn dat sommigen 24 uur per dag, zeven dagen in de week zorgen voor hun naaste.²² Degene die de zorg gaat verlenen kiest er niet voor om mantelzorger te worden. Verder is mantelzorg niet georganiseerd of aan regels gebonden.²³

Het CSP heeft onderzoek gedaan naar de omvang van mantelzorg in 2014. In dit onderzoek wordt gesproken van intensieve zorg en langdurige zorg. Er is sprake van intensieve zorg indien de mantelzorger acht uur per week of meer mantelzorg geeft. Er is sprake van langdurige zorg indien de mantelzorger drie maanden of langer mantelzorg geeft.²⁴ In onderstaande tabel zijn er enkele cijfers te vinden die voortvloeien uit dit onderzoek.

- Een schatting van ruim vier miljoen mensen die mantelzorg verlenen;
- Een schatting van 610.000 mantelzorgers die zowel langdurig als intensieve zorg verlenen;
- Een op de tien mantelzorgers voelt zich overbelast, in totaal betreft dit ca. 400.000 mantelzorgers;
- Een schatting van 3.800.000 mantelzorgers die intensief zorg leveren of langdurige zorg;
- Een schatting van 3.700.000 mantelzorgers die langdurige zorg verlenen;
- Een schatting van 730.000 mantelzorgers leveren intensieve zorg.

Bron: Sociaal en Cultureel Planbureau 2014

3.2 Wat is ontspoorde mantelzorg?

Zoals hierboven is beschreven is mantelzorg vrijwillige zorg die gegeven wordt aan de zorgvrager. De zorg wordt vaak verleend door een naaste uit liefde en genegenheid. Toch lopen deze mantelzorgers het risico om te ontsporen in hun gedrag. Hiervan is sprake als de mantelzorger de zorg niet meer aan kan.²⁵ Dit kan voortkomen uit overbelasting, onwetendheid, onkunde, onmacht en/of compassiemoeheid. Hierdoor kan de mantelzorger onbedoeld de grenzen overschrijden, inadequate zorg leveren, verwaarlozen of op een andere manier onbedoeld schade toebrengen aan de zorgvrager. Een kenmerk van ontspoorde mantelzorg is

²¹ 'Dit is mantelzorg', *mezzo voor mantelzorgers*, mezzo.nl.

²² 'Mantelzorgers', *welzijn divers*, divers.nl.

²³ 'Bent u mantelzorger?', *steunpunt mantelzorg*, divers.nl.

²⁴ 'Informeel hulp: wie doet er wat?', *Sociaal en Cultureel Planbureau* 2015, scp.nl.

²⁵ 'Wat is ontspoorde mantelzorg', *Movisie* 24 augustus 2016, movisie.nl.

dan ook het ontbreken van opzet of moedwil.²⁶ Indien het wel met opzet is gepleegd, is er sprake van ouderenmishandeling.²⁷

3.3 Welke risicofactoren spelen een rol bij ontspoorde mantelzorg?

Er zijn verschillende risicofactoren die een oorzaak kunnen zijn van ontspoorde mantelzorg. Deze risicofactoren liggen niet alleen bij de mantelzorger, maar ook bij de zorgvrager.

Risicofactoren bij de mantelzorger:

De persoonlijkheidskenmerken van de mantelzorgers kunnen hierbij een rol spelen. Zo zijn er mantelzorgers die moeilijk nee kunnen zeggen en daardoor minder weerbaar zijn. Zij zijn zwaarder belast doordat ze altijd beschikbaar zijn voor anderen. Ook mantelzorgers die zich moeilijk kunnen afsluiten van situaties lopen meer risico om ontspoorde zorg te gaan verlenen. Zij kunnen daardoor zwaarder emotioneel belast raken. Zo kan het zijn dat de mantelzorger lastiger met de situatie om kan gaan en angst heeft voor het verlies van de dierbare.

Ook de persoonlijke problematiek van de mantelzorger is een risicofactor. Indien de mantelzorger zelf een verslaving heeft, werkloos is, psychische of psychiatrische problemen heeft of een slechte gezondheid, kan dit leiden tot ontspoorde mantelzorg.

Als laatste risicofactor bij de mantelzorger is hoe hij de mantelzorg zelf ervaart, ook wel de draagkracht genoemd. Indien de mantelzorger geen uitlaatklep heeft, kan dit leiden tot frustraties en opgekropte emoties. Verder kan de mantelzorger ook het idee hebben dat hij niet voldoende hulp van andere krijgt. Hierdoor kan ontspoorde mantelzorg ontstaan.

Risicofactoren bij de zorgvrager:

De zorgvrager kan een angst ontwikkelen voor het verlies van contact en de onderliggende eenzaamheid. Hierdoor kan de zorgvrager in een sociaal isolement raken en extra kwetsbaar zijn voor ontspoorde mantelzorg. Indien de zorgvrager in een sociaal isolement verkeert, is er nauwelijks zicht op het enige contact dat de zorgvrager nog heeft. De ontspoorde mantelzorg zal daarom ook niet snel opgemerkt worden.

Als tweede kan de karakterverandering van de zorgvrager een rol spelen. Indien de zorgvrager bijvoorbeeld dementerende is, kan het voor de mantelzorger moeilijk zijn om met het nieuwe gedrag te leren omgaan.

Als laatste kan aangeleerde hulpeloosheid leiden tot ontspoorde mantelzorg. Sommige handelingen kunnen nog wel door de zorgdrager zelf worden gedaan. Indien de zorgvrager afwachtend en niet oplossingsgericht meer is, kan een zorgafhankelijke situatie ontstaan.

Risicofactoren bij de zorgvrager en mantelzorger:

Als eerste verliest de persoon die de zorg ontvangt een stuk zelfstandigheid en zelfbeschikking. De afhankelijkheid neemt toe. Deze machtsverschuiving van de zorgvrager naar de mantelzorger kan bijdragen tot de ontsporing van mantelzorg.

Ook de verhouding tussen de zorgvrager en mantelzorger verandert. Partners die bijvoorbeeld altijd gelijkwaardig hebben geleefd, krijgen door de zorgvraag te maken met verandering in de verhoudingen. Deze verschuiving kan veel stress met zich meebrengen. Wat ook weer kan leiden tot ontspoorde mantelzorg.

Daarnaast kan ook geweld een rol spelen. Indien een mantelzorger vroeger met geweld geconfronteerd is door de zorgvrager, kan hij hetzelfde soort gedrag vertonen naar de afhankelijk geworden zorgvrager.

²⁶ 'Factsheet ontspoorde mantelzorg', Movisie maart 2013, movisie.nl.

²⁷ Inger Plaisier en Mirjam de Klerk, 'Ouderenmishandeling in Nederland', *Sociaal en Cultureel Planbureau* juni 2015, scp.nl.

Als laatste zijn er nog situationele factoren die de belasting van een mantelzorger vergroten. Het gaat dan om:

- Sociaal isolement van de mantelzorger;
- Met de zorgvrager in één huis wonen, waardoor de mantelzorger constant geconfronteerd wordt met de zorg;
- Het gebeurt achter gesloten deuren en er wordt door zowel de mantelzorger als de zorgvrager over gezweven.²⁸

3.4 Welke vormen zijn er van ontspoorde mantelzorg?

De ontspoorde mantelzorg kan zich op verschillende manieren uiten, namelijk:

1. Psychisch: dit is de meest voorkomende vorm. Te denken valt aan schelden.
2. Lichamelijk: bijvoorbeeld de verkeerde medicatie toedienen. Dit gebeurt dan wel vaak door onwetendheid.
3. Verwaarlozing: niet de juiste voeding geven.
4. Schending van rechten: de zorgvrager niet meer betrekken bij besluiten over zijn of haar leven.
5. Financieel: Zoals het toe-eigenen van spullen zonder toestemming van de zorgvrager.
6. Seksueel grensoverschrijdend: door miscommunicatie over de seksuele grenzen heen gaan.²⁹

In dit onderzoeksrapport staat financieel misbruik centraal. De andere vormen van ontspoorde mantelzorg worden dan ook niet verder toegelicht.

3.5 Conclusie

Een mantelzorger is dus iemand die langdurig en onbepaald voor een hulpbehoevend persoon zorgt. Dit doet hij langer dan drie maanden en/of meer dan acht uur per week. Ontspoorde mantelzorg is dus dat de mantelzorger onbedoeld de grenzen overschrijdt van de zorgvrager, inadequate zorg levert, de zorgvrager verwaarloost of op een andere manier onbedoeld schade toebrengt aan de zorgvrager. Ontspoorde mantelzorg kan ontstaan door verschillende risicofactoren. De risicofactoren die zowel bij de mantelzorger als bij de zorgvrager liggen. Te denken valt aan het sociaal isolement van de mantelzorger of de karakterverandering van de zorgvrager. Als laatste zijn er verschillende vormen van ontspoorde mantelzorg te benoemen. Het kan gaan om psychisch, lichamelijk, verwaarlozing, schending van rechten, financieel en seksueel grensoverschrijdend gedrag.

²⁸ 'Factsheet ontspoorde mantelzorg', *Movisie* maart 2013, movisie.nl.

²⁹ 'Wat is ontspoorde mantelzorg', *Movisie* 24 augustus 2016, movisie.nl.

Hoofdstuk 4 Wat is financieel misbruik?

In het vorige hoofdstuk was te lezen dat financieel misbruik een vorm is van ontspoorde mantelzorg. In dit hoofdstuk wordt dit begrip verder uitgelegd. Allereerst wordt er uitleg gegeven over wat financieel misbruik is. Als tweede welke vormen er zijn van financieel misbruik en als laatste wordt er een korte conclusie gegeven.

4.1 Wat is financieel misbruik?

Financieel misbruik is het ongepast gebruik maken van de bezittingen van de oudere.³⁰ Veel van deze ouderen zijn tachtig jaar of ouder, alleenwonend, 80% is vrouw en heeft fysiek, sociaal en/ of mentale beperkingen. Financieel misbruik kan voortkomen uit enkele risico's. Te denken valt aan familieruzies, afhankelijkheid van mantelzorg, overbelaste mantelzorger, afhankelijk van degene die de administratie doet, familielid met financiële en/of verslavingsproblematiek, professionele hulp weigeren, sociaal geïsoleerd zijn of worden.

Financieel misbruik is moeilijk te herkennen. Het komt vooral doordat het pas aan het licht komt als de oudere al is overleden. Toch zijn er signalen waaraan je het misbruik kan herkennen.

Enkele signalen zijn:

- Betaalachterstanden van huur, energie en rekeningen;
- Afgesloten zijn van gas en elektriciteit;
- Brieven van incassobureaus;
- Geen informatie hebben of weigeren informatie te verstrekken over zijn financiële situatie;
- Ontbreken van geld en goederen;
- Onverklaarbare testamentwijzigingen;
- Onverklaarbare geldopnames of kosten;
- Verdwijnen van dure spullen;
- Financieel kort gehouden worden;
- Zich angstig, verward of bedreigd voelen;
- De oudere is nooit alleen te spreken.³¹

4.2 Welke vormen zijn er van financieel misbruik?

Financieel misbruik heeft verschillende vormen. Zo kan het onder meer gaan om bijvoorbeeld pinpasfraude. Andere vormen van financieel misbruik staan hieronder uiteengezet.

Vormen:

- Hypotheekovername;
- wegnemen van geld, sieraden en goederen;
- Verkoop van eigendommen;
- Misbruik van machtigingen;
- Kopen op naam van het slachtoffer;
- Gedwongen testamentwijziging of wilsbeschikking;
- Financieel kort houden;
- Misbruik van rekening.³²

4.3 Hoe vaak wordt financieel misbruik geregistreerd door Veilig Thuis?

Bij VT worden alle adviezen, meldingen en onderzoeken geregistreerd met betrekking tot ouderenmishandeling. Ook financieel misbruik wordt geregistreerd. In totaal zijn er aan VT in 2016 1944 adviesvragen gesteld. Hiervan waren 48 adviesvragen over financieel misbruik. Ook

³⁰ Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling, 'Factsheet III: Financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen', Movisie januari 2009, movisie.nl.

³¹ 'Herken financiële uitbuiting van ouderen', Rijksoverheid april 2016, aanpakouderenmishandeling.nl.

³² Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling, 'Factsheet III: Financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen', Movisie januari 2009, movisie.nl.

zijn er veel meldingen geweest met betrekking tot ouderenmishandeling. In totaal zijn er 4337 meldingen binnen gekomen. Hiervan waren er 1917 meldingen die betrekking hebben tot ouderenmishandeling. Van dit aantal waren er 17 gevallen waar het ging om financieel misbruik. Als een melding onduidelijk is moet er onderzoek worden verricht. Dit heeft VT in totaal 926 keer gedaan in 2016. Hiervan zijn er 13 onderzoeken verricht met betrekking tot financieel misbruik. In totaal heeft VT in 2016 78 keer actie genomen als het gaat om financieel misbruik. Toch blijft volgens VT de registratie op het aantal meldingen achter. De registratie van gegevens omtrent ouderenmishandeling is te vinden in bijlage 1.

4.4 Conclusie

Financieel misbruik is het ongepast gebruik maken van de bezittingen van de oudere. Dit kan voortkomen uit verschillende risico's, zoals afhankelijkheid van mantelzorg of het weigeren van professionele hulp. Om financieel misbruik te herkennen zijn er enkele signalen. Te denken valt aan bijvoorbeeld dat dure spullen verdwijnen en onverklaarbare geldopnames. Er zijn verschillende vormen van financieel misbruik, bijvoorbeeld misbruik maken van een machtiging of het verkopen van eigendommen.

Hoofdstuk 5 Hoe gaan professionals uit het werkveld om met financieel misbruik bij ouderen?

In het voorgaande hoofdstuk is financieel misbruik uiteengezet. Daarom wordt in dit hoofdstuk beschreven hoe de professionals in het werkveld hiermee omgaan. Om hier een antwoord op te kunnen geven zijn er interviews afgenomen met een medewerker van het Steunpunt Mantelzorg in 's-Hertogenbosch, een notaris, de accountmanager van de Rabobank, de aandachtsfunctionaris ouderenmishandeling en huiselijk geweld van het Jeroen Bosch Ziekenhuis, en een medewerker van VT zelf. Per interview is hieronder uiteengezet wat er is besproken. Ten slotte volgt er een conclusie.

5.1 Het interview met de medewerker van het Steunpunt Mantelzorg in 's-Hertogenbosch

Er is een interview afgenomen bij een medewerker van het Steunpunt Mantelzorg in 's-Hertogenbosch, omdat zij daar proberen mantelzorgers in beeld te krijgen en te ontlasten. Zij hebben nu inmiddels 2.500 mantelzorgers in beeld. Zij hebben de mantelzorgers bereikt door middel van lokale krantjes, wijkkranten en overleg met de zorginstellingen.

Volgens de medewerker is er sprake van mantelzorg als er acht uur per week en drie maanden of langer mantelzorg wordt verleend. Wel moet er tussen de mantelzorger en de zorgvrager een emotionele band zijn. Bij ontspoorde mantelzorg is er geen sprake meer van liefde, maar de mantelzorger kan nog wel het gevoel hebben dat hij moet zorgen voor de zorgvrager. Wel zit er een verschil tussen of het kind de mantelzorger is of de partner. Bij de partners gebeurt het vaak uit onmacht. Zij leven 24 uur per dag met elkaar. De partner raakt dan geïrriteerd en bereikt een omslagpunt.

Het steunpunt mantelzorg heeft hiervoor sinds 2015 een oplossing. Het Steunpunt heeft geld gekregen van de gemeente om huishoudelijke hulp in te zetten waar dit nodig is. De huishoudelijke hulp komt twee en een half uur per week helpen in huis. Deze zorgt ervoor dat het huis schoon en leefbaar is. Door het inzetten wordt de druk op de mantelzorger verkleind en daardoor de kans op ontspoorde mantelzorg.

Toch zien zij bij het Steunpunt Mantelzorg signalen die niet kloppen. Zo zien zij weleens mensen die vervuild zitten in hun stoel of dat de dochter wegvlucht als de zorg binnen komt. Ook zien zij financieel misbruik bij ouderen. Zo heeft de medewerker een voorbeeld gegeven dat de oudere geen geld meer had om eten te kopen. Een ander voorbeeld is dat de oudere onder dwang het geld af moest geven aan zijn kind.

Als het Steunpunt Mantelzorg signalen binnen krijgt van ouderenmishandeling, wordt er eerst gekeken wie hiervoor verantwoordelijk is. Als het gaat over de huishoudelijke hulp, dan kunnen zij niets betekenen. Zij zijn namelijk niet in dienst bij het Steunpunt Mantelzorg maar bij de zorginstelling. Zij mogen dan niks doen met betrekking tot de privacy. Hier lopen zij dan ook weleens tegenaan. Om toch tot een oplossing te komen, heeft het Steunpunt Mantelzorg de signalen terug gelegd bij de zorginstelling. De zorginstelling kan dan in gesprek gaan met VT en overleggen welke stappen zij gaan ondernemen.

Uiteindelijk zien ze bij het Steunpunt Mantelzorg maar één keer per jaar financieel misbruik. Zij vinden het moeilijk om dit zichtbaar te krijgen, want de afhankelijkheid van de één naar de ander speelt een grote rol. Waardoor de oudere het niet durft of wil vertellen. Het volledige interview is te vinden in bijlage 2.

5.2 Het interview met de notaris

Het tweede interview is afgenomen bij een notaris. Hiervoor is gekozen, omdat een deel van het onderzoek gaat over het levenstestament. Het levenstestament kan opgemaakt worden door de notaris. Sinds 2013 maakt deze notaris veel levenstestamenten. Hij vindt het moeilijk om iets

voor iemand te betekenen, omdat het bij veel mensen gaat om besparing van geld. Het opmaken van een levenstestament kost ongeveer driehonderd tot vierhonderd euro.

Volgens de notaris is het levenstestament een testament dat gelijk ingaat na het opmaken. Een normaal testament wordt pas van kracht als de persoon komt te overlijden. In het levenstestament kan veel worden opgenomen. Zo kan het ook gaan om de medische beslissingen en/of de financiën. Te denken valt aan het feit dat de persoon geen behandeling meer wenst of een euthanasieverklaring heeft. De medische kant van het levenstestament moet wel eerst besproken worden met de huisarts.

Voor het opmaken van een levenstestament dient de persoon wilsbekwaam te zijn. Als de notaris twijfels daarover heeft, dan schakelt hij een onafhankelijke arts in. Iemand is voor de notaris wilsbekwaam als de persoon zelf tegen hem kan zeggen dat hij dit wil en daarvan overtuigd is. De wilsbekwaamheid is voor de notaris wel een harde eis om de akte op te maken.

In het levenstestament wordt een volmacht gegeven. In negenennegentig van de honderd gevallen kiest de persoon de partner als gevolmachtigde. Pas als de partner al dementerende is, kiezen ze voor de kinderen. De kinderen komen dan op de tweede plek.

Helaas ziet de notaris ook gevallen van financieel misbruik. Op jaarbasis ziet hij vijf op de honderd zaken waarvan er sprake is van financieel misbruik. Maar dit is wel het geval als het gaat over nalatenschap. Het nadeel hiervan is dat bijvoorbeeld de erfgenamen er pas achter komen als iemand is komen te overlijden. Een voorbeeld hiervan is dat een dochter altijd de financiën heeft gedaan. Zij had echter geen volmacht en de broer wist van niks. Het huis van de ouders was inmiddels verkocht voor maar 20.000 euro. Waar dit bedrag is gebleven, konden zij niet achterhalen. Het is achteraf moeilijk te bewijzen.

Een ander voorbeeld van financieel misbruik bij een oudere is door een mantelzorger. Een oudere man had een oud testament. De man had heel veel nichten en neven die allemaal erfgenamen waren. Hij kwam samen met zijn nichtje, die tevens zijn buurvrouw en mantelzorger was, om zijn testament te wijzigen. Het nichtje had alleen de afspraak gemaakt. Toen hij alleen met het nichtje kwam, wist de notaris dat er iets niet klopte. Er werd hier geprobeerd om misbruik te maken door het opmaken van een nieuw testament.

Naast het feit dat er gevallen van financieel misbruik bekend zijn en de notaris daar actie tegen onderneemt, verricht hij ook activiteiten om financieel misbruik tegen te gaan. Zo wil de notaris altijd de persoon, wie bijvoorbeeld het testament komt wijzigen, alleen spreken. Tijdens het gesprek probeert hij erachter te komen wat het belang is en over welk vermogen het gaat. Tijdens dit gesprek adviseert hij de oudere ook om meerdere personen de volmacht te geven, controles op te nemen in de volmacht of een toezichthouder te benoemen om de gevolmachtigde te controleren. Daarnaast, als er meerdere kinderen in het gezin zijn, wil de notaris weten of de andere kinderen de volmacht goedkeuren. Dit mogen zij laten weten door te bellen of te mailen. Indien er meerdere kinderen in het gezin zijn, ziet de notaris graag dat er een jaarlijkse verantwoording wordt opgenomen in de volmacht naar de andere kinderen toe.

Ook bij het levenstestament adviseert de notaris om meerdere kinderen op te nemen als gevolmachtigde als het gaat over grote beslissingen. Te denken valt aan het verkopen van een huis of het doen van een gift. Hierdoor is het een praktisch instrument om financieel misbruik te voorkomen.

Als er toch gevallen zijn van financieel misbruik, vraagt de notaris advies aan VT. Als het toch om een heel ernstig geval gaat, kiest de notaris ervoor om zonder toestemming van de oudere een melding te doen bij VT. Het volledige interview is te vinden in bijlage 3.

5.3 Het interview met de accountmanager van de Rabobank 's-Hertogenbosch en omstreken

Het derde interview is afgenomen bij de accountmanager van de Rabobank. Hiervoor is gekozen, omdat een deel van het onderzoek gaat over de bankvolmacht. De bankvolmacht wordt uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 6.

De Rabobank is gevraagd vanuit het ministerie om mee te denken in een pilotgroep om financieel misbruik te voorkomen en te definiëren. De Rabobank heeft, tijdens deze pilotgroep, samengewerkt met VT. De Rabobank heeft kritisch naar haar eigen beleid gekeken, wat er nu gebeurt en wat de Rabobank nog meer kan doen om het te voorkomen. Het is voor de Rabobank belangrijk dat de ouderen, laaggeletterden, dementerenden en visueel gehandicapten mee gaan in de ontwikkelingen die er zijn. Zo heeft de Rabobank twee belangrijke thema's, namelijk veilig bankieren en financiële uitbuiting.

Volgens de accountmanager kan iemand de gevolgen van financieel misbruik al verkleinen. Dit kan gebeuren door de paslimiet naar beneden aan te passen. Het paslimiet is standaard ingesteld. Met een standaardinstelling kan iemand 1250 euro per week pinnen. Als de persoon het limiet aanpast, is de kans op misbruik met grote bedragen te voorkomen.

Als tweede mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen kan er hulp ingeschakeld worden van derden. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om de bankvolmacht of het levenstestament. De Rabobank is voorstander van het levenstestament, want dit is namelijk veel breder dan alleen een bankvolmacht. Als iemand meerdere bankrekeningen heeft, moet per bankrekening een bankvolmacht aangevraagd worden. In een levenstestament kan de bankvolmacht in één keer worden opgenomen. Een bankvolmacht opnemen in een levenstestament is daarom veel eenvoudiger.

Als derde mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen, adviseert de Rabobank om een boodschappenrekening te openen. Dit is een nieuwe rekening waarop alleen geld komt te staan voor de boodschappen. De kans dat er veel geld afhandig wordt gemaakt, wordt daardoor verkleind.

Als er een bankvolmacht opgemaakt is en het blijkt dat de persoon in kwestie wilsonbekwaam is, vervalt de volmacht. Voor de Rabobank is het belangrijker dat het geld beschermd blijft. De Rabobank heeft voor zijn medewerkers een stappenplan signalen wilsonbekwaamheid opgesteld. Het is een hulpmiddel om de signalen te kunnen vertalen. De Rabobank heeft echter geen kennis en bevoegdheid om wilsonbekwaamheid vast te stellen. Het is puur een hulpmiddel voor de praktijk. Het stappenplan is nagenoeg hetzelfde als dat vanuit het notariaat.

Als er geen sprake is van wilsonbekwaamheid kan de bankvolmacht worden verstrekt. De medewerkers van de Rabobank hebben eerst een persoonlijk gesprek met de klant. In het gesprek kan de medewerker bijvoorbeeld vaststellen of er dwang achter zit. Vaak wordt met de volmachtgever ook apart gesproken om vast te stellen of hij weet wat een bankvolmacht betekent. Indien het nog niet goed voelt, volgt er een tweede gesprek. Verder geeft de Rabobank het advies dat de volmachtgever de andere kinderen op de hoogte moet stellen van de bankvolmacht. Zo kan men afspreken dat zij regelmatig de gevolmachtigde controleren. Op die manier is er een extra toezicht op handelingen door de gevolmachtigde. Op deze manier kan financieel misbruik worden voorkomen.

Ook de bestaande volmachten worden gecontroleerd. Als de Rabobank merkt dat de volmachtgever niet meer weet wat er speelt, beperken zij de bestaande volmacht. Zij geven dan als advies aan de gevolmachtigde om bewind aan te vragen. Totdat het bewind is geregeld, monitort de bank de bankzaken.

Als de Rabobank dan toch vermoedens heeft van financieel misbruik, gebruiken ze de eigen meldcode. Deze meldcode heeft verschillende stappen, namelijk:

1. Constateren: is er een vermoeden van of is er al misbruik gemaakt;
2. Hoe gaan we er mee om: als het eerste gesprek is geweest, wordt dit besproken met een collega;
3. Tweede gesprek: er wordt samen met een college gekeken wat er aan de hand is;
4. Aan het management voorleggen: het management beslist of er verdere stappen worden genomen.

Als de Rabobank vermoedens heeft van financieel misbruik, legt zij weleens een casus anoniem voor bij VT. Dit doen zij ook als het slachtoffer liever geen hulp wil. De Rabobank vindt dat er dan toch iets gedaan moet worden. In ernstige gevallen willen zij hiervoor de privacy omzeilen om het geld van het slachtoffer te beschermen.

Ook VT kan bij de Rabobank terecht met signalen. VT kan dan de naam of het rekeningnummer van het slachtoffer doorgeven. De Rabobank zorgt dan voor een terugkoppeling aan VT of wat zij geconstateerd hebben klopt. De Rabobank gaat dan in gesprek met het slachtoffer. Vanaf dat moment gaan zij over op de meldcode.

Bij de Rabobank zien zij verschillende vormen van financieel misbruik. Enkele voorbeelden hiervan zijn de babbeltruc, fishing, misbruik van machtigingen, kopen op naam van de volmachtgever en het meenemen van eigendommen.

Het financieel misbruik wordt volgens de Rabobank veroorzaakt doordat de ouderen heel erg afhankelijk zijn van diegene die de ondersteuning geeft. De oudere is bang om zijn laatste strohalm te verliezen.

Het financieel misbruik wordt niet altijd bewust gedaan. Zo is er een casus bij de Rabobank bekend dat de dochter altijd gezorgd heeft voor haar ouders. De andere kinderen van het gezin zijn terughoudend. Verder zijn er geen goede afspraken gemaakt over wie wanneer moet helpen. De dochter is daardoor altijd de klos. Op een gegeven moment ging zij geld weg nemen. Zij praatte dit goed en had niet meer door wat ze deed. Het is daarom van belang om alle gezinsleden erbij te betrekken, om te bespreken wie het mag behartigen en elkaar te controleren. Hoe vaak financieel misbruik voorkomt bij de Rabobank is niet bekend. De medewerkers hebben namelijk niet overal inzicht in. Het volledige interview met de accountmanager van de Rabobank is te vinden in bijlage 4.

5.4 Het interview met de aandachtsfunctionaris ouderenmishandeling en huiselijk geweld van het Jeroen Bosch Ziekenhuis

Het vierde interview is afgenomen bij de aandachtsfunctionaris ouderenmishandeling en huiselijk geweld van het Jeroen Bosch Ziekenhuis. Ook in het ziekenhuis zien zij signalen van ontspoorde mantelzorg. Het was de vraag of er ook signalen van financieel misbruik bekend waren in de zorgketen.

Uit het interview met de aandachtsfunctionaris is gebleken dat het personeel ook in het ziekenhuis te maken heeft met ouderenmishandeling. Het ziekenhuis houdt de volgende definitie aan als het gaat over ouderenmishandeling:

'al het handelen of het nalaten van het handelen ten opzichte van een oudere persoon (65 jaar of ouder) van al diegene die in een terugkerend persoonlijk en of professionele relatie met de ouderen staan, waardoor de oudere lichamelijke, psychische en of materiële schade lijdt, waarbij er sprake is van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid'.

Van ouderenmishandeling heeft het ziekenhuis zelf meldingen gedaan bij VT. In 2012 waren het er 1027 en in 2014 al 2360. De meldingen zijn dus toegenomen. De aandachtsfunctionaris denkt dat dit komt doordat er nu meer oog voor ouderenmishandeling is. Sinds een aantal jaren screent het ziekenhuis op signalen van ouderenmishandeling en ontspoorde mantelzorg. Dit doen zij bij ouderen die bij hun binnenkomst zeventig jaar of ouder zijn. Alle ouderen over wie zij zich zorgen maken, worden zowel intern als extern maandelijks besproken.

Ze zien binnen het ziekenhuis verschillende vormen van misbruik bij ouderen. Zowel financieel misbruik als het vragen om het euthanasie traject te starten. Een voorbeeld dat gegeven is gaat over financieel misbruik. De vader is opgenomen in het ziekenhuis, maar moet eigenlijk naar een verpleeghuis. De zoon houdt dit tegen, omdat hij voor zijn vader een financieel budget voor zorg krijgt. Het budget gebruikt hij echter niet voor de zorg van zijn vader, maar om zijn eigen hypotheek af te lossen.

Binnen in het ziekenhuis zien zij enkele signalen die kenmerkend zijn voor bepaalde verschijningsvormen van ouderenmishandeling. Zo zien zij signalen als: blauwe plekken, zwellingen of brandplekken als het gaat om fysieke of lichamelijke mishandeling. Als het gaat om emotionele of psychische mishandelingen zien zij signalen als: weinig reactie van de oudere, wantrouwend zijn of eetproblemen. Helaas ziet het ziekenhuis ook seksuele mishandeling bij ouderen. De kenmerken die zij hierbij zien zijn: anale infecties, bloedvlekken in de kleding of beddengoed en hevige onrust bij het aan en uitkleden. Daarnaast is er nog financieel misbruik wat helaas ook voorkomt in het ziekenhuis. Enkele signalen hiervan zijn: plotselinge geldopnames, een onverklaarbaar tekort aan geld of het ontstaan van schulden. Als laatste verschijningsvorm van ouderenmishandeling is verwaarlozing. Dit kan ook herkend worden aan signalen, als: uitdroging, depressie of vervuiling van zichzelf.

Als het ziekenhuis weet dat er sprake is van geweld thuis, moet het ziekenhuis de mate van geweld gaan wegen voordat zij de oudere naar huis laat gaan. Indien er toch gevaar is van geweld, hebben zij de mogelijkheid om in samenwerking met VT en de huisarts een veiligheidsplan op te stellen. Mocht de dader zich hier niet aan houden, dan volgt er alsnog een melding van ouderenmishandeling bij VT.

De aandachtsfunctionaris is blij dat er al meer oog is voor ouderenmishandeling in het ziekenhuis. Toch lopen de medewerkers van het ziekenhuis in de praktijk tegen het ontbreken van wetgeving omtrent ouderenmishandeling aan. De oudere heeft namelijk nog zeggenschap. Als de oudere iets niet wil, dan kan het ziekenhuis niet verder helpen. Bij kinderen is dit heel anders, hier kan nog veel meer gedaan worden door wetgeving. Kinderen zijn kwetsbaar en die moeten beschermd worden. Maar de ouderen zijn even kwetsbaar, zowel lichamelijk als psychisch. Dit wordt alleen nog niet zo gezien. Het volledige interview met de aandachtsfunctionaris is te vinden in bijlage 5.

5.5 Het interview met de medewerker van Veilig Thuis

Het vijfde interview is afgenomen bij een medewerker van VT zelf, om meer inzicht te krijgen in de werkwijze omtrent financieel misbruik bij ouderen binnen VT.

Bij VT krijgen ze onder andere meldingen binnen van financieel misbruik. Als het gaat over financieel misbruik bij ouderen is er altijd nog verder onderzoek nodig. Dit is nodig, omdat het vaak langer duurt voordat de oudere zelf vertelt wat er aan de hand is, wie er een rol in speelt, wie er over de vloer komt en wat voor instanties erbij betrokken zijn. Normaal duurt een onderzoek tien weken. Bij ouderenmishandeling duurt dit langer. Het duurt nog langer als er vermoedens zijn van wilsonbekwaamheid bij de oudere. Dan moet dit eerst onderzocht worden.

Wat veel voorkomt is dat de zoon of dochter belt en dat diegene weer de zus of broer beschuldigt. Die zus of broer heeft dan een volmacht. Vaak ziet VT dat in dit soort gevallen er familieconflicten zijn die teruggaan naar de jeugd. Als er tekenen zijn dat het inderdaad niet klopt, adviseert de medewerker om het te laten uitbesteden aan een onafhankelijke derde.

In sommige gevallen bellen de ouderen zelf, maar vaak zijn het toch de familieleden of de hulpverleners die bellen. De hulpverleners bellen, omdat ze vermoedens hebben dat het niet klopt. Het advies dat gegeven wordt aan de persoon die belt verschilt per geval. Is het de persoon zelf die belt of is het iemand die belt uit de directe omgeving. Ook ligt het eraan welke bevoegdheden de persoon heeft. Zo kan een huisarts veel meer doen door de zorgplicht die hij heeft voor zijn patiënten. Als er vermoedens zijn, wordt er gekeken wat voor mogelijkheden het slachtoffer zelf heeft voor meer veiligheid. Een advies aan een oudere kan zijn dat hij samen met iemand het pasje laat blokkeren, een zakgeldrekening opent of dat er een ander pasje komt.

VT heeft ook preventieve maatregelen genomen ter voorkoming van financieel misbruik. Zo wordt er landelijk samengewerkt met banken en notarissen. Door deze landelijk samenwerking wordt de kennis over ouderenmishandeling verspreid. Maar dit gebeurt ook in het werkveld, zoals de sociale wijkteams, Amarant en de thuiszorg krijgen voorlichting.

Volgens VT werkt voorlichting altijd goed, omdat ouderen vaak niet de gevolgen inzien van bijvoorbeeld een melding. Toch geven zij geen voorlichting aan ouderen. Er is namelijk ook een groep ouderen die op de grens zit van wilsonbekwaamheid. De vraag is of voorlichting dan nog nut heeft. Verder kan voorlichting averechts werken. Als er teveel verteld wordt wat er allemaal kan gebeuren, kan het zijn dat de oudere afschrikt. Het is dus moeilijk om de juiste voorlichting te geven.

Bij VT zelf zijn geen juristen in dienst. Wel kunnen zij gebruik maken van de juristen van de Jeugdbescherming. Echter hebben deze geen kennis over ouderenmishandeling. VT gebruikt daarom de kennis van de specialisten uit haar netwerk. Doordat de lijntjes hiervan kort zijn, duurt het niet langer om informatie te verzamelen. De medewerkers van VT hebben ook de mogelijkheid om de adviesvragers te verwijzen naar het juridisch loket. Het volledige interview met de medewerker van VT is te vinden in bijlage 6.

5.6 Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat bij alle geïnterviewden gevallen van financieel misbruik bekend zijn. Alle professionals uit het werkveld weten de weg naar VT te vinden. Zij doen hier meldingen, overleggen met elkaar of vragen advies. Om misbruik te voorkomen hebben alle professionals preventieve maatregelen genomen. Zo zet het Steunpunt Mantelzorg huishoudelijke hulp in om de mantelzorger te ontlasten. Ook bij de notaris ondernemen zij actie tegen financieel misbruik. Zij adviseren bijvoorbeeld om aan meerdere personen de volmacht te verlenen zodat zij elkaar controleren. Bij de Rabobank adviseren zij bijvoorbeeld om een boodschappenrekening te openen, het inschakelen van derden of het paslimiet te verlagen. Zelfs bij het Jeroen Bosch Ziekenhuis zien zij signalen van financieel misbruik. Bij zo'n geval bespreken zij het zowel intern als extern en maken zij soms een melding bij VT. Als laatste het interview met VT. Ook zij nemen preventieve maatregelen om financieel misbruik te voorkomen. Zo geven zij voorlichting aan de professionals in het werkveld, maar niet aan de ouderen zelf. Zij zijn bang voor een averechtse werking. Als er iemand belt met signalen van financieel misbruik, adviseert VT om het uit te besteden aan een onafhankelijke derde.

Hoofdstuk 6 De bankvolmacht

In het vorige hoofdstuk is de uitwerking van het praktijkonderzoek te lezen. Hierin werd onder andere het interview met de accountmanager van de Rabobank toegelicht. De accountmanager heeft het onder andere gehad over de bankvolmacht en hoe financieel misbruik daardoor voorkomen kan worden. In dit hoofdstuk wordt de bankvolmacht uiteengezet. Allereerst wordt er inzicht gegeven wat een bankvolmacht is. Ten tweede wanneer een bankvolmacht kan worden opgemaakt. Ten derde wordt er inzicht gegeven in door wie een bankvolmacht kan worden opgemaakt. Daarnaast wordt er inzicht gegeven wanneer een bankvolmacht eindigt en hoe financieel misbruik voorkomen kan worden. Als laatste volgt er een korte conclusie.

6.1 Wat is een bankvolmacht?

Een bankvolmacht houdt in dat een persoon de bevoegdheid heeft gekregen van een ander meerderjarig persoon om in zijn naam op te treden en rechtshandelingen te verrichten.³³ Een rechtshandeling is een handeling met een rechtsgevolg. De wet heeft voor een rechtshandeling een aantal vereisten namelijk, het rechtsgevolg moet gewild zijn door de handelende persoon op het moment van het intreden en deze wil moet door een verklaring zijn geopenbaard.³⁴

Er zijn drie verschillende rechtshandelingen namelijk: meerzijdige rechtshandelingen, eenzijdige gerichte rechtshandelingen en eenzijdige niet-gerichte rechtshandelingen. Bij een meerzijdige rechtshandeling gaat het om een handeling tussen twee of meer partijen, waarbij er wederzijds rechten en plichten ontstaan. Een voorbeeld hiervan is een overeenkomst. Bij een eenzijdige gerichte rechtshandelingen zijn er ook meerdere partijen betrokken. Toch wordt de rechtshandeling tot stand gebracht door één partij die het gericht heeft tot een ander persoon, de geadresseerde. Te denken valt aan ontslag of opzegging van een overeenkomst.³⁵ De geadresseerde ontvangt alleen het besluit en hoeft hier niet mee in te stemmen.³⁶ Als laatste de eenzijdige niet-gerichte rechtshandelingen. Deze rechtshandeling wordt tot stand gebracht door één partij die het niet gericht heeft tot een ander persoon. Hierbij valt te denken aan een testament of een aanvaarding van een erfenis. Voor de totstandkoming van de rechtshandeling is de instemming en de ontvangst door de andere persoon niet noodzakelijk.³⁷ Een bankvolmacht is een eenzijdige gerichte rechtshandeling, deze is namelijk gericht tot de gevolmachtigde. Voor deze eenzijdige gerichte rechtshandeling zijn de bepalingen van titel 3.2 BW van toepassing.³⁸

De wettelijke basis van de volmacht begint bij art. 3:60 BW. Een volmachtverlening is privaat. Dit betekent dat de volmachtgever zelf ook handelingsbevoegd blijft.³⁹ Hierbij gaat het erom dat de volmachtgever de bevoegdheid heeft om zelfstandig rechtshandelingen te verrichten.⁴⁰

Verder wordt er in art. 3:62 BW een onderscheid gemaakt tussen een algemene (lid 1) en bijzondere volmacht (lid 2). Een algemene volmacht is een volmacht waarmee een gevolmachtigde alles kan regelen, tenzij er uitdrukkelijk en schriftelijk in de volmacht rechtshandelingen zijn uitgesloten. Een bankvolmacht is een bijzondere volmacht. Dit betekent dat de bankvolmacht zich uitstrekt tot een bepaald gebied of bepaald doel. Bij een bankvolmacht kan de volmachtgever een persoon een volmacht geven om één of meerdere bankrekeningen (mede-) te beheren. Deze machtiging kan gegeven worden voor de

³³ 'Toelichting volmachten', *Goed Vertegenwoordigd*, goedvertegenwoordigd.nl.

³⁴ Art. 3:33 BW.

³⁵ J. Hijma, T&C BW, commentaar op titel 2 boek 3 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 1992, navigator.nl.

³⁶ J. Hijma en C.C. van Dam, 'Rechtshandelingen en overeenkomst', Deventer: Wolters Kluwer 2016, pagina 4.

³⁷ J. Hijma en C.C. van Dam, 'Rechtshandelingen en overeenkomst', Deventer: Wolters Kluwer 2016, pagina 5.

³⁸ PHR 12 oktober 2012, ECLI:NL:PHR:2012:BW9243.

³⁹ M.J.A. van Mourik en A.J.M. Nuytinck, 'Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht', Deventer: Wolters Kluwer 2015, pagina 293.

⁴⁰ M.J.A. van Mourik en A.J.M. Nuytinck, 'Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht', Deventer: Wolters Kluwer 2015, pagina 11.

betaalrekening, maar niet voor de spaarrekening.⁴¹ In de bankvolmacht wordt precies opgenomen van welke rekeningen de gevolmachtigde gebruik mag maken.⁴² Zo kan de gevolmachtigde ook geen producten aanvragen of wijzigen bij de bank. Daarom blijft de rekening altijd op naam staan van de volmachtgever. Wel is de volmachtgever verantwoordelijk voor het handelen van de gevolmachtigde.

De gevolmachtigde mag wel:

- Betalen en geld overschrijven van de betaalrekening;
- Geld overschrijven van en naar de spaarrekening(-en) die gekoppeld zijn aan de betaalrekening;
- De af- en bijschrijvingen inzien;
- Geld pinnen en betalen met een betaalpas van de gevolmachtigde;
- Indien er sprake is van een beleggingsrekening, mag de gevolmachtigde effectentransacties uitvoeren.⁴³

6.2 Wanneer kan een bankvolmacht worden opgesteld?

Een bankvolmacht kan alleen opgemaakt worden indien de volmachtgever wils- en handelingsbekwaam is. Volgens art. 3:32 lid 1 BW is iedereen handelingsbekwaam tot het verrichten van rechtshandelingen, tenzij de wet anders bepaalt. De wet bepaalt anders ten opzichte van minderjarigen (art. 1:234 lid 1 BW) en onder curatele gestelde personen (art. 1:381 lid 2 BW). Indien de bankvolmacht toch wordt opgemaakt door een handelingsonbekwame is deze vernietigbaar.⁴⁴

Indien de volmachtgever handelingsbekwaam is, moet er nog gekeken worden naar de wilsbekwaamheid. De volmachtgever is wilsbekwaam indien hij in staat is zijn wil te bepalen. De persoon moet de gevolgen van de volmachtverlening kunnen overzien en begrijpen. Als hij dit niet kan is hij wilsonbekwaam.⁴⁵ Op grond van art. 3:33 BW moet deze wil door een verklaring geopenbaard zijn. Als de volmachtgever wilsonbekwaam blijkt te zijn, is het mogelijk dat de volmachtverlening vernietigbaar is. Hoe de bankvolmacht kan eindigen wordt verder in dit hoofdstuk toegelicht.

Bij handelingsonbekwaamheid geeft de wet duidelijke regels wanneer iemand handelingsonbekwaam is, namelijk bij minderjarigen en onder curatele gestelde personen. Bij wilsonbekwaamheid is deze lijn niet zo scherp. Hierbij gaat het vooral om de omstandigheden van het geval. De bank moet daarom zelf beoordelen of ze iemand de bankvolmacht laten verlenen. De Rabobank heeft voor zijn medewerkers een stappenplan wilsonbekwaamheid op laten stellen. Daarnaast geeft de Rabobank zijn medewerkers ook trainingen, om zo de signalen te herkennen en welke maatregelen zij moeten treffen.⁴⁶

6.3 Door wie kan een bankvolmacht worden opgesteld?

Als de persoon zijn bankvolmacht wil verlenen, moeten de betrokkene en de persoon die de bankvolmacht aanneemt naar de bank waar de betrokkene de rekening heeft. Hier kunnen zij een machtigingsformulier invullen. Beide personen moeten een geldig identiteitsbewijs meenemen. De volmachtgever moet in alle gevallen ook zijn betaalpas meenemen van de desbetreffende bank. Als de volmachtnemer ook bij die bank een rekening heeft, dient hij ook zijn betaalpas mee te nemen. Na het afgeven van de bankvolmacht wordt dit geregistreerd.

⁴¹ 'Toelichting volmachten', *Goed Vertegenwoordigd*, goedvertegenwoordigd.nl.

⁴² Laurens Gijsbers, 'Samen bankieren omdat u er niet alleen voor staat' *Rabobank* 19 november 2015, kboprovincieutrecht.nl.

⁴³ 'Machtiging', *ing*, ing.nl.

⁴⁴ Art. 3:32 lid 2 BW.

⁴⁵ A.C.C.M. Verploegh, 'Wat u moet weten over volmacht', *Vp-Bulletin* 2014/32, navigator.nl.

⁴⁶ Y. van den Berg en M. Waaijenberg, 'Pilots voorkomen van financiële uitbuiting', *B&A* bv 27 mei 2015, Rijksoverheid.nl, pagina 34 en 35.

Indien de gevolmachtigde al een rekening heeft bij de desbetreffende bank, wordt de rekening van de volmachtgever hieraan toegevoegd.⁴⁷ Het opstellen van een bankvolmacht is volgens de Rabobank geheel kosteloos. Wordt er echter een pasje gekoppeld aan de bankvolmacht, kost dit ongeveer € 1,40 per maand. Het interview met de Rabobank is te vinden in bijlage 4.

Is de gevolmachtigde handelingsonbekwaam? Dit maakt volgens art. 3:63 lid 1 BW niet uit. Indien iemand onbekwaam is tot het verrichten van rechtshandelingen voor zichzelf, betekent niet dat hij ook onbekwaam is voor het verrichten van rechtshandelingen voor de volmachtgever. Wel moet de gevolmachtigde wilsbekwaam zijn, hij moet in staat zijn de wil te openbaren door een verklaring af te leggen.⁴⁸

6.4 Wanneer eindigt een bankvolmacht?

Zoals eerder in dit hoofdstuk is vermeld, kan een bankvolmacht vernietigbaar zijn. Een bankvolmacht kan op verschillende manieren eindigen. Een bankvolmacht is vernietigbaar indien op grond van art. 3:34 BW blijkt dat de volmachtgever op het moment van de volmachtverlening lijdt aan een geestelijke stoornis. Daarnaast moet door deze stoornis ook de wil van de volmachtgever ontbreken. Het ontbreken van deze wil maakt de rechtshandeling vernietigbaar.⁴⁹ De definitie van een geestelijke stoornis is te vinden in art. 3:34 lid 1 BW.

“Heeft iemand wiens geestvermogens blijvend of tijdelijk zijn gestoord, iets verklaard, dan wordt een met de verklaring overeenstemmende wil geacht te ontbreken, indien de stoornis een redelijke waardering der bij de handeling betrokken belangen belette, of indien de verklaring onder invloed van die stoornis is gedaan. Een verklaring wordt vermoed onder invloed van de stoornis te zijn gedaan, indien de rechtshandeling voor de geestelijk gestoorde nadelig was, tenzij het nadeel op het tijdstip van de rechtshandeling redelijkerwijze niet was te voorzien.”

Volgens art. 3:44 BW kan een volmacht ook tot stand komen door middel van een van de drie wilsgebreken: bedreiging, bedrog en misbruik van omstandigheden. Indien dit het geval is, is de volmachtverlening op grond van art. 3:44 lid 1 BW vernietigbaar.

Het eerste wilsgebrek is bedreiging. De definitie van bedreiging is te vinden in art. 3:44 lid 2 BW: *“Bedreiging is aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door onrechtmatig deze of een derde met enig nadeel in persoon of goed te bedreigen. De bedreiging moet zodanig zijn, dat een redelijk oordelend mens daardoor kan worden beïnvloed.”*

Bij bedreiging is het doel: het stellen van nadeel. Het kan nadeel zijn in persoon of goed, van materiële of van immateriële aard. Verder moet het gestelde nadeel onrechtmatig zijn. Dit kan zijn doordat de bedreiging op zichzelf al ongeoorloofd is en daarom onrechtmatig is, bijvoorbeeld door mishandeling of vernieling. Het kan ook zo zijn dat de bedreiging op zichzelf niet ongeoorloofd is, maar wegens het gestelde doel of door de wijze waarop de bedreiging plaatsvindt, wel onrechtmatig is.⁵⁰ Ook moet er sprake zijn van een causaal verband tussen de bedreiging en het verrichten van de volmachtverlening. Zou zonder deze bedreiging de volmachtverlening niet zijn verricht, of althans niet met deze inhoud. Als laatste moet de bedreiging invloed hebben op een redelijk oordelend mens. Iemand met extreme gevoelens van vrees valt niet onder de term van een redelijk oordelend mens, waardoor bedreiging niet aangenomen kan worden.⁵¹

⁴⁷ ‘Machtiging’, ing, ing.nl.

⁴⁸ S.C.J.J. Kortman, ‘Asser (vmr) 2-1 De vertegenwoordiging’, ASSER-SERIE 1 april 2004, navigator.nl.

⁴⁹ J. Hijma, ‘T&C BW, commentaar op art. 3:34 BW’, Tekst en Commentaar 1 januari 1992, navigator.nl.

⁵⁰ HR 8 januari 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2810.

⁵¹ J. Hijma, ‘T&C BW, commentaar op art. 3:44 BW’, Tekst & Commentaar 1 januari 1992, navigator.nl.

Als tweede het wilsgebrek bedrog. Er is sprake van bedrog indien er voldaan wordt aan art. 3:44 lid 3 BW: *“Bedrog is aanwezig, wanneer iemand een ander tot het verrichten van een bepaalde rechtshandeling beweegt door enige opzettelijk daartoe gedane onjuiste mededeling, door het opzettelijk daartoe verzwijgen van enig feit dat de verzwijger verplicht was mede te delen, of door een andere kunstgreep. Aanprijzingen in algemene bewoordingen, ook al zijn ze onwaar, leveren op zichzelf geen bedrog op.”*

Bij bedrog kan het gaan om een onjuiste mededeling. Hierin bestaat een grens tussen de bedoelde onjuiste mededeling en de enkele overdrijving. De overdrijving rechtvaardigt de vernietiging op grond van bedrog niet. De vuistregel is: als de mededeling specifieker is, is er eerder sprake van bedrog. Verder kan bedrog aangenomen worden indien het gaat over het verzwijgen van enig feit. Dit is alleen relevant als degene die iets verzwegen heeft een spreekplicht had. Verder kan bedrog nog aangenomen worden indien er sprake is van een andere kunstgreep. Hierbij kan gedacht worden aan het manipuleren met stukken. Verder moet het bedrog opzettelijk zijn gebeurd. De bedrieger moet dus de ander willens en wetens misleiden. Ook bij bedrog moet er sprake zijn van een causaal verband tussen het bedrog en het verlenen van de bankvolmacht. Het criterium van het causaal verband is: is de verlening van de bankvolmacht niet of niet op dezelfde voorwaarden verleend, als het bedrog niet had plaatsgevonden? Als laatste de aanprijzing in algemene bewoordingen. Dit levert op zichzelf geen bedrog op, ook al zijn ze onwaar. Voorbeelden hiervan zijn: de allerbeste, uniek of prachtig.⁵²

Als laatste het wilsgebrek misbruik van omstandigheden. De definitie hiervan is te vinden in art. 3:44 lid 4 BW: *“Misbruik van omstandigheden is aanwezig, wanneer iemand die weet of moet begrijpen dat een ander door bijzondere omstandigheden, zoals noodtoestand, afhankelijkheid, lichtzinnigheid, abnormale geestestoestand of onervarenheid, bewogen wordt tot het verrichten van een rechtshandeling, het tot stand komen van die rechtshandeling bevordert, ofschoon hetgeen hij weet of moet begrijpen hem daarvan zou behoren te weerhouden.”*

Bij misbruik van omstandigheden heeft de volmachtgever een zwakkere positie dan de volmachtnemer. De volmachtnemer hoeft niet het initiatief genomen te hebben tot de handeling of zich actief te hebben opgesteld. Alleen het aannemen van de bankvolmacht is voldoende. Wel moet de volmachtnemer begrijpen dat de volmachtgever de bankvolmacht verleend door de bijzondere omstandigheden. Nadeel voor de volmachtgever voortgevloeid uit misbruik is geen vereiste. Ook hier moet er sprake zijn van een causaal verband tussen de omstandigheden en het verlenen van de bankvolmacht. Het gaat er hier om of de betrokkene de bankvolmacht niet of niet op dezelfde voorwaarden had gesloten als het misbruik niet had plaatsgevonden.⁵³

Indien er sprake is van een van de wilsgebreken uit art. 3:44 BW, kan de bankvolmacht worden vernietigd. Dit kan volgens art. 3:49 BW door een buitengerechtelijke verklaring of een rechterlijke uitspraak. De buitengerechtelijke verklaring is een eenzijdige gerichte rechtshandeling.⁵⁴ De bankvolmacht wordt vernietigd op het moment dat de verklaring de geadresseerde heeft bereikt.⁵⁵ Door de vernietiging wordt de volmachtverlening ongedaan gemaakt.⁵⁶ Bij een rechterlijke uitspraak kijkt de rechter naar de vernietigingsgrond. Als de rechter de vernietigingsgrond aanvaard, wordt de bankvolmacht vernietigd.⁵⁷ Indien het bezwaarlijk is om het geheel ongedaan te maken, kan de rechter ervoor kiezen om een deel

⁵² J. Hijma, 'T&C BW, commentaar op art. 3:44 BW', *Tekst & Commentaar* 1 januari 1992, navigator.nl.

⁵³ J. Hijma, 'T&C BW, commentaar op art. 3:44 BW', *Tekst & Commentaar* 1 januari 1992, navigator.nl.

⁵⁴ J. Hijma, 'T&C BW, commentaar op art. 3:50 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 1992, navigator.nl.

⁵⁵ Art. 3:37 lid 3 BW.

⁵⁶ Art. 3:53 lid 1 BW.

⁵⁷ J. Hijma, 'T&C BW, commentaar op art. 3:51 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 1992, navigator.nl.

van de bankvolmacht te vernietigen.⁵⁸ Als het gaat over de relatie tussen de oudere en de mantelzorger, is de oudere heel erg afhankelijk van zijn mantelzorger. Misbruik van omstandigheden is daarom het wilsgebrek dat het meest voor zal komen bij ouderen. Door deze afhankelijkheid, heeft de mantelzorger een geestelijk overwicht op de oudere. Hierdoor is het makkelijker om van deze omstandigheden misbruik te maken.⁵⁹

Een voorbeeld van misbruik van omstandigheden is gegeven door VT. Bij VT zien zij vaak dat er misbruik van de bankvolmacht wordt gemaakt als de vraag naar zorg door de oudere steeds meer wordt. De oudere wordt dan steeds meer afhankelijk van zijn mantelzorger en er is dan sprake van een geestelijk overwicht. Zij zien dan dat er steeds meer geld wordt besteed aan eigen zaken en niet aan de zorg voor de oudere. Dit komt vaak doordat de mantelzorger zoveel zorg moet verlenen dat hij overbelast raakt. Hierdoor vinden zij het gerechtigd dat zij meer van het geld gebruiken voor zichzelf, zonder overleg met de oudere.

Een andere manier dat een bankvolmacht kan eindigen, is op grond van art. 3:72 BW. Namelijk: *“Een volmacht eindigt:*

- a. door de dood, de ondercuratelestelling, het faillissement van de volmachtgever of het ten aanzien van hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen;*
- b. door de dood, de ondercuratelestelling, het faillissement van de gevolmachtigde of het ten aanzien van hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen, tenzij anders is bepaald;*
- c. door herroeping door de volmachtgever;*
- d. door opzegging door de gevolmachtigde.”*

Art. 3:72 BW voorziet niet in alle mogelijkheden waardoor een volmacht kan eindigen. Een volmacht kan ook eindigen als de termijn van de bankvolmacht is afgelopen, door een bepaalde voorwaarde die is afgesproken of door het voltooien van de afgesproken rechtshandeling.⁶⁰ Dit artikel is een bepaling van regeland recht, men kan namelijk samen anders overeenkomen.⁶¹

Als laatste is er de mogelijkheid dat de volmachtgever via de bank de gemachtigde zelf gaat af melden door middel van een formulier. Een voorbeeld van z'n formulier is te vinden in bijlage 3.⁶²

6.5 Hoe kan de bankvolmacht financieel misbruik voorkomen?

Zoals eerder omschreven in dit hoofdstuk, is een bankvolmacht beperkt tot de betaalrekening waarop de volmacht is verleend. Hierdoor wordt het vermogen van de oudere al beter beschermd. Zo kan de gevolmachtigde bijvoorbeeld niet bij de spaarrekening. Een andere preventieve oplossing die tijdens het interview met de accountmanager van de Rabobank is gesuggereerd, is het openen van een boodschappenrekening. Hierdoor kan financieel misbruik bij ouderen ook beperkt worden. Het principe van deze rekening is dat er alleen een klein bedrag voor de boodschappen op staat. Degene die de bankvolmacht krijgt, kan dan alleen van dit kleine bedrag gebruik maken. Hierdoor wordt voorkomen dat er veel geld afhandig wordt gemaakt.

⁵⁸ Art. 3:53 lid 2 BW.

⁵⁹ A.S. Hartkamp en C.H. Seiburgh, 'Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/261', ASSER-SERIE 1 februari 2014, navigator.nl.

⁶⁰ J. Hijma, 'T&C BW, commentaar op art. 3:72 BW', *Tekst en Commentaar* 1 december 1998, navigator.nl.

⁶¹ C. J. de Jong, 'GS Toezicht Financiële Markten, art. 4:80 wft, aant. 6.1.2', GROENE SERIE 1 januari 2007, navigator.nl.

⁶² 'Formulier Machtiging Betaalrekening Gemachtigde afmelden', *ing*, ing.nl.

Verder adviseert de Rabobank, als de oudere meerdere kinderen heeft, de andere kinderen van de bankvolmacht op de hoogte te stellen. Zij adviseren om regelmatig de situatie te bespreken. Hierdoor is er een extra toezicht op de handelingen van de gevolmachtigde, waardoor financieel misbruik wordt voorkomen. Het interview met de accountmanager is te vinden in bijlage 6.

6.6 Conclusie

Een bankvolmacht is dus een kosteloze volmacht die bij de bank verleend kan worden. Door deze bankvolmacht kan een persoon de bevoegdheid verlenen aan een ander meerderjarig persoon om in zijn naam op te treden en rechtshandelingen te verrichten. In deze bankvolmacht wordt precies beschreven van welke rekeningen de gevolmachtigde gebruik mag maken. Voor het opstellen van een bankvolmacht moet de volmachtgever wel wils- en handelingsbekwaam zijn. Indien dit het geval is kan hij de bankvolmacht verlenen aan de persoon naar zijn keuze. Dit doen zij door bij de bank een machtigingsformulier in te vullen. De bankvolmacht blijft niet voor altijd bestaan. Deze kan op verschillende manieren eindigen. Namelijk: door een formulier in te vullen bij de bank, indien er sprake is van een geestelijke stoornis of door één van de wilsgebreken. Hierdoor kan de bankvolmacht eindigen door een buitengerechtelijke verklaring of een rechterlijke uitspraak. Verder kan een bankvolmacht eindigen door de dood, ondercuratelestelling, door het faillissement van de volmachtgever of gevolmachtigde, door herroeping door de volmachtgever, door opzegging door de gevolmachtigde, doordat de termijn van de bankvolmacht is afgelopen, door een bepaalde voorwaarde die is afgesproken in de bankvolmacht of door het voltooien van de afgesproken rechtshandeling. Om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen kan er dus een volmacht worden opgemaakt. De volmacht is beperkt tot de betaalrekening waarvoor de volmacht is verleend. Hierdoor kan de gevolmachtigde niet bij de andere rekeningen van de volmachtgever. Een andere optie is om alleen een bankvolmacht te verlenen op een boodschappenrekening. Hierdoor wordt voorkomen dat er grote sommen geld afhandig worden gemaakt. De bankvolmacht is dus belangrijk middel om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen.

Hoofdstuk 7 Het levenstestament

In het vorige hoofdstuk is de eerste mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen uiteengezet, namelijk de bankvolmacht. In dit hoofdstuk wordt daarom de tweede mogelijkheid uiteengezet. Het zal gaan om het levenstestament. Het gaat dan om wat een levenstestament is, wanneer het opgesteld kan worden, door wie het opgesteld wordt, wanneer het eindigt en hoe het levenstestament ervoor kan zorgen dat financieel misbruik wordt voorkomen.

7.1 Wat is een levenstestament?

Een levenstestament is een volmacht die bestemd is om de volmachtgever te vertegenwoordigen als hij zelf zijn wil niet meer kan of wil bepalen.⁶³ De volmachtgever wordt ook wel de levenstestateur genoemd.⁶⁴ Dit kan tijdelijk zijn door een ziekenhuisopname of een verblijf in het buitenland. Maar het kan ook permanent zijn, bijvoorbeeld door ouderdom of dementie.⁶⁵ Het levenstestament combineert dan een volmacht met een overzicht van persoonlijke wensen. De wensen kunnen gaan over persoonlijke verzorging, medische beslissingen en financiële zaken.⁶⁶ Het levenstestament kan nog veel meer omvatten, namelijk praktische zaken zoals wat moet er gebeuren met de hond en wat moet er gebeuren met de digitale zaken, zoals computerbestanden. Het biedt de volmachtgever de mogelijkheid om zelf de regie te houden op de gebieden van zijn leven die hij belangrijk acht. Het levenstestament zal daarom vrijwel altijd meerdere of een algemene volmacht bevatten.⁶⁷ Een definitie van het levenstestament is:

“Een document waarin iemand een aantal zaken vastlegt voor het geval er tijdens zijn leven iets gebeurt waardoor hij zelf – al dan niet tijdelijk – niet meer kan of wil handelen. Hierbij kan worden gedacht aan vormen van wilsonbekwaamheid, maar het kan ook zijn dat men door lichamelijke gebreken of anderszins enkele of diverse zaken niet zelf (meer) kan regelen.”⁶⁸

Het levenstestament heeft zelf nog geen wettelijke basis. Het is nu een optelsom van verschillende wetten. Zoals eerder gezegd, is het een combinatie van een algemene volmacht uit art. 3:61 lid 1 BW en persoonlijke wensen. De bepalingen van de volmacht uit het Burgerlijk Wetboek zijn daarom dan ook het belangrijkste. Deze zijn te vinden in boek 3, titel drie van het Burgerlijk Wetboek. In sommige gevallen is ook boek 7 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing. Dit is bijvoorbeeld het geval als het gaat over een medisch onderdeel, zoals de behandelovereenkomst.⁶⁹ De wettelijke basis van een medische volmacht is te vinden in art. 7:465 lid 3 BW.

Zoals hierboven al is gezegd, kan het levenstestament veel omvatten. Hieronder worden een aantal belangrijke bepalingen in het kort uiteengezet. Het vermogen is vaak een belangrijk onderdeel van het levenstestament. In het levenstestament wordt dan een volmacht verleend voor het behartigen van de financiële zaken. Dit kan gaan om de betaling van de vaste lasten, maar ook om het beheren van de spaarrekening. Ook kan er een bepaling opgenomen worden voor onroerend goed. Hierin kan de volmachtgever zijn wensen duidelijk omschrijven over de aan- en/of verkoop van onroerend goed, zoals een eigen woning. Er wordt hiermee voorkomen dat het huis leeg blijft staan als de volmachtgever is opgenomen in een verpleeghuis. Als laatste de medische behandeling. Bij deze bepaling kan iemand worden aangewezen voor medische zaken. De gevolmachtigde kan dan bijvoorbeeld overleg plegen met artsen. Ook kan het zijn dat er een niet behandeling verklaring in wordt opgenomen. De arts moet zich in beginsel aan deze

⁶³ T.J. Mellema-Kranenburg, 'GS Vermogensrecht, art. 3:32 BW, aant. 3.21', *GROENE SERIE* 1 januari 1992, navigator.nl.

⁶⁴ B. Kapma, 'Het levenstestament', *Vakblad Financiële Planning* 1 augustus 2011, navigator.nl.

⁶⁵ 'Checklist levenstestament', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie* juli 2015, KNB.nl.

⁶⁶ I. Jansen, 'GS Personen-en Familierecht, titel 20 boek 1 BW, aant. 5', *GROENE SERIE* 1 mei 2007, navigator.nl.

⁶⁷ B. Kapma, 'Het levenstestament', *Vakblad Financiële Planning* 1 augustus 2011, navigator.nl.

⁶⁸ C.G.C. Engelbertink, 'Het levenstestament', *Justitiële verkenningen* aflevering 6 2015, tijdschriften.boomjuridisch.nl.

⁶⁹ C.G.C. Engelbertink, 'Het levenstestament', *Justitiële verkenningen* aflevering 6 2015, tijdschriften.boomjuridisch.nl.

verklaring houden, maar heeft altijd een eigen verantwoordelijkheid. De volmachtgever kan de arts niet dwingen handelingen te verrichten waarop geen recht bestaat of in strijd is met zijn professionele standaard. Soms is in het begin ook nog niet duidelijk dat iemand een levenstestament heeft. Dit is het geval als iemand dringend medische hulp nodig heeft. Er is dan geen tijd om te wachten met de behandeling totdat duidelijk is of diegene een levenstestament heeft.⁷⁰

Sinds 1 april 2015 is er een nieuw model voor het levenstestament.⁷¹ Dit is in samenwerking met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie en de Nederlandse Vereniging voor Banken opgesteld. In het nieuwe model is een onderdeel opgenomen voor de financiële zaken. Met het oude levenstestament konden de banken niet werken. Het was namelijk niet duidelijk of iemand wel of niet de volledige zeggenschap had over de financiën van de volmachtgever. Dit is nu gewijzigd. Er is nu extra aandacht besteed aan de reden die de volmachtgever heeft voor het opstellen van het levenstestament. Hierdoor weet de bank zeker dat het de bedoeling is dat de volmacht in het levenstestament ook gebruikt wordt als de volmachtgever niet meer wilsbekwaam is. Ook is de bevoegdheid van de gevolmachtigde is verruimd in het levenstestament. Nu mag elke gevolmachtigde de bankzaken zelfstandig regelen. Om misbruik hiervan te voorkomen is de bepaling over rekening en verantwoording wel sterk uitgebreid.⁷² Als de volmachtgever nog wilsbekwaam is, kan bij hem verantwoording afgelegd worden. Is dit niet meer het geval, dan is het verstandig om een toezichthouder aan te wijzen. In het levenstestament zelf kan beschreven worden hoe vaak er rekening en verantwoording moet worden afgelegd.⁷³ Het nieuwe model van het levenstestament is te vinden in bijlage 8. Een voorbeeld van een ingevuld levenstestament is te vinden in bijlage 9. Het ingevulde levenstestament is aangeleverd door een familielid.

7.2 Wanneer kan een levenstestament worden opgesteld?

Op het moment dat het levenstestament opgemaakt wordt, dient de volmachtgever handelingsbekwaam te zijn.⁷⁴ Daarnaast moet de volmachtgever ook wilsbekwaam zijn. Deze begrippen zijn uitgebreid aan bod gekomen in hoofdstuk 6. De notaris moet controleren of de volmachtgever wilsbekwaam is en bijvoorbeeld niet gedwongen wordt om het levenstestament op te laten maken.⁷⁵ Helaas is er tijdens een interview een situatie gebleken waarbij misbruik wordt gemaakt van het levenstestament. Een van de kinderen kreeg een financiële volmacht door middel van het levenstestament. Zij gaf alleen zichzelf een gift. Dit is misbruik van haar financiële bevoegdheden. Het interview met de notaris is te vinden in bijlage 3. Uit het levenstestament wat te vinden is in bijlage 9, blijkt ook dat de volmachtnemer alleen mag handelen als hij wils- en handelingsbekwaam is. Is dit niet het geval eindigt de gegeven volmacht.

Om de notaris te helpen met het controleren of de volmachtgever wilsbekwaam is, is het 'Stappenplan Beoordeling wilsbekwaamheid ten behoeve van notariële dienstverlening' opgesteld. Het stappenplan is in samenwerking met de KNB, de stichting Alzheimer Nederland, de Vereniging van Indicerende en Adviserende Artsen en de Vereniging van Estate Planners (hierna EPN) in het Notariaat opgesteld. EPN is een vereniging van notarissen en kandidaat-notarissen die gespecialiseerd zijn als estate planners. Zij zorgen voor de planning van de betrokkene zijn vermogen.⁷⁶ In het stappenplan zijn enkele indicatoren opgenomen die

⁷⁰ J. Kroonenberg en M.J.G. Elling, 'Het levenstestament', *Vermogende Particulieren Bulletin* 1 juni 2012, navigator.nl.

⁷¹ *Kamerstukken II* 2014/15, 28345, 136.

⁷² 'Banken accepteren nieuw model levenstestament', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie* 23 maart 2015, knb.nl.

⁷³ J. Kroonenberg en M.J.G. Elling, 'Het levenstestament', *Vermogende Particulieren Bulletin* 1 juni 2012, navigator.nl.

⁷⁴ T.J. Mellema-Kranenburg, 'GS Vermogensrecht, art. 3:32 BW, aant. 3.21', *GROENE SERIE* 1 januari 1992, navigator.nl.

⁷⁵ 'Checklist levenstestament', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie* juli 2015, KNB.nl.

⁷⁶ 'UW EPN ESTATE PLANNER', *Vereniging van Estate Planners in het Notariaat 2017*, epn-notaris.nl.

aanleiding kunnen vormen voor een nadere beoordeling van de wilsbekwaamheid. Een aantal van deze indicatoren zijn: de volmachtgever is op hoge leeftijd, de administratie is niet meer in eigen beheer of de volmachtgever heeft een depressie. Door middel van deze indicatoren kan de notaris beslissen of er een gerede twijfel is over de wilsbekwaamheid. Is dit nog niet het geval dan kan de notaris verdere stappen ondernemen. Ook deze staan in het stappenplan. Enkele voorbeelden van deze stappen zijn: spreek de volmachtgever zonder aanwezigheid van familie of bezoek de volmachtgever op in een rustige omgeving zoals de eigen woning. Als laatste moet de notaris de beslisvaardigheid van de volmachtgever beoordelen. Dit kan hij toetsen door het stellen van open vragen. Het is van belang dat de volmachtgever zijn eigen keuze goed kan uitdrukken, de informatie begrijpt, beseft en waardeert de betekenis van het levenstestament en zijn keuze voor het levenstestament logisch kan beredeneren. Aan de hand van deze stappen dient de notaris uiteindelijk te beslissen of de volmachtgever wilsbekwaam is. Is dit het geval, dan kan het levenstestament opgemaakt worden. Is dit niet het geval, dan moet de notaris kijken of er kans is op herstel. Dan kan het opmaken van het levenstestament uitgesteld worden. Is er geen herstel in zicht, dan mag het levenstestament niet opgemaakt worden.⁷⁷ In bijlage 10 is het stappenplan opgenomen.

Als de notaris twijfelt of de volmachtgever wilsbekwaam is, kan hij een onafhankelijke arts inschakelen. De arts zal dan de geestelijke gezondheid van de volmachtgever gaan beoordelen.⁷⁸

7.3 Door wie kan een levenstestament worden opgesteld?

Een levenstestament kan bij de notaris opgemaakt worden in een notariële akte. Het is echter geen verplichting. De volmachtgever mag het levenstestament ook opmaken in een onderhandse akte. Dit betekent dat de volmachtgever zelf zijn eigen levenstestament opstelt. Echter heeft de notariële akte wel enkele voordelen. Het eerste voordeel is dat een notariële akte meer waarborgen biedt omtrent de vraag of diegene tijdens het opstellen wel wilsbekwaam was. Zoals in paragraaf 7.2 is beschreven, moet de notaris nagaan of bij het opstellen van een levenstestament de volmachtgever wilsbekwaam is.⁷⁹ Daarnaast kan het zijn dat sommige rechtshandelingen volgens de wet wel verplicht in een notariële akte opgenomen moeten worden. Te denken valt aan het vestigen van een hypotheek.⁸⁰ Een ander voordeel is dat een notariële akte eenvoudiger is te achterhalen. Deze akte kan opgenomen worden in het Centraal Levenstestamentenregister (hierna CLTR) van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie.⁸¹ Ook de herroeping van het levenstestament kan opgenomen worden in het register.

In het CLTR wordt geregistreerd wie, wanneer en bij welke notaris een levenstestament is opgemaakt. Over de inhoud van het levenstestament is niets bekend.⁸² Door deze registratie is altijd terug te vinden wie een levenstestament heeft opgemaakt. Het kan zijn dat een belanghebbende de notaris verzoekt om inzage te geven in het register. Men krijgt dan informatie over of er een levenstestament bestaat en bij welke notaris deze in bewaring is. Indien de inhoud voor de desbetreffende belanghebbende van belang is, kan het zijn dat de notaris een afschrift of een uittreksel meegEEft. Deze belanghebbenden zijn over het algemeen artsen en rechters.⁸³

⁷⁷ 'Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid ten behoeve van notariële dienstverlening', Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie mei 2006, recht.nl.

⁷⁸ 'Beoordeling wilsbekwaamheid', Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, knb.nl.

⁷⁹ Kamerstukken II 2014/15,33054, 20.

⁸⁰ B. Kapma, 'Het levenstestament', Vakblad Financiële Planning 1 augustus 2011, navigator.nl.

⁸¹ Kamerstukken II 2014/15,33054, 20.

⁸² 'Centraal Levenstestamentenregister', notaris.nl, notaris.nl.

⁸³ B. Kapma, 'Het levenstestament', Vakblad Financiële Planning 1 augustus 2011, navigator.nl.

Wanneer diegene ervoor kiest om het levenstestament op te laten maken bij een notaris, zit hier wel een kostenplaatje aan vast. De notaris mag namelijk zelf het tarief bepalen wat hij voor het opstellen van het levenstestament rekent. Het kan daarom uiteenlopen van € 210,- tot wel € 940,-. Het is dus verstandig om de oudere de notarissen in de buurt te laten vergelijken.⁸⁴ De notaris heeft hierbij wel een aantal verplichtingen. Allereerst moet de notaris op grond van art. 39 lid 1 Wet op het notarisambt (hierna Wna) voor het opstellen, de identiteit van de volmachtgever vaststellen. Zoals eerdergenoemd in dit hoofdstuk moet de notaris ook vaststellen of de volmachtgever wilsbekwaam is, gelet op art. 3:33 BW. Twee andere verplichtingen van de notaris zijn de informatie- en ministerieplicht. De informatieplicht vindt zijn grondslag in art. 43 lid 1 Wna. De notaris dient de volmachtgever te informeren over de mogelijkheden van het levenstestament, te begeleiden bij het opstellen en te adviseren. Bij het ministerieplicht gaat het erom dat de notaris zijn diensten alleen mag weigeren als er een vermoeden bestaat dat zijn diensten in strijd zijn met het recht of met de openbare orde. Is dit niet het geval, dan is de notaris verplicht om opgedragen werkzaamheden te verrichten.⁸⁵ Ook daarom moet de notaris de wilsbekwaamheid van de volmachtgever vaststellen. Hij kan hierbij gebruikmaken van het eerder besproken stappenplan.

Als het levenstestament is opgemaakt, zijn er twee momenten waarop het kan ingaan. De volmachtgever kan ervoor kiezen om direct na de ondertekening van de akte deze te laten ingaan. Dan is de gevolmachtigde direct bevoegd om namens de volmachtgever te handelen. Wel blijft de volmachtgever zelf ook bevoegd. Daarnaast kan hij er voor kiezen om de volmacht in het levenstestament in te laten gaan als hij zelf niet meer kan handelen, bijvoorbeeld na een verklaring van een arts of een ziekenhuisopname. Bij een direct ingaande volmacht is er geen sprake van vertraging als de wilsonbekwaamheid intreedt. Dit is dan ook een voordeel.⁸⁶

7.4 Wanneer eindigt een levenstestament?

Ook het levenstestament kan op verschillende manieren eindigen. De eerste manier van het eindigen, is het in zijn geheel of gedeeltelijk herroepen van het levenstestament. De volmachtgever dient wel wilsbekwaam te zijn. Indien het levenstestament is vastgelegd in een notariële akte, is het verstandig om ook deze herroeping in een notariële akte vast te leggen. Dit om duidelijkheid te geven of de persoon nog een levenstestament heeft.⁸⁷ Herroepen is niet altijd mogelijk. Er zijn namelijk ook onherroepelijke volmachten. Het kan zijn dat het levenstestament van belang is voor een ander of voor de volmachtgever zelf. Een voorbeeld hiervan is een jaarlijkse schenking aan de kinderen. Door de onherroepelijke volmacht kan de gevolmachtigde de schenkingen blijven voortzetten zonder dat er vragen opkomen of de volmachtgever dit wel had gewild.⁸⁸

De tweede manier van eindigen is bij de dood van de volmachtgever. Toch eindigt deze dan niet altijd direct en wel om praktische redenen. De notaris heeft na het overlijden van de volmachtgever de tijd nodig om een verklaring van erfrecht of executele af te geven. In een verklaring van executele staat wie de overledene is en dat hij een executeur heeft benoemd. De executeur zorgt voor de afwikkeling van de nalatenschap. In een verklaring van erfrecht staat ook wie er is overleden. Daarnaast staat erin wie de erfgenamen zijn. De erfgenamen moeten gezamenlijk voor de afwikkeling van de nalatenschap zorgen. Ook eindigt het levenstestament als de volmachtgever failliet gaat, schuldsaneringsregeling natuurlijke personen van toepassing wordt verklaard of door schriftelijke opzegging.

⁸⁴ 'Kosten levenstestament', *DeGoedkoopsteNotarissen*, degoedkoopstenotarissen.nl.

⁸⁵ Art. 21 lid 1 Wna.

⁸⁶ I. Houwing & S. Mos- van Gool, '*Het levenstestament*', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016, pagina 72.

⁸⁷ I. Houwing & S. Mos- van Gool, '*Het levenstestament*', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016, pagina 65.

⁸⁸ I. Houwing & S. Mos- van Gool, '*Het levenstestament*', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016, pagina 74.

Ten slotte kan het levenstestament eindigen door de gevolmachtigde zelf. Dit kan komen doordat deze overlijdt, failliet is gegaan, door ondercuratelestelling, door opzegging of dat deze niet meer wilsbekwaam is. Het levenstestament hoeft niet in zijn geheel te eindigen als er meerdere gevolmachtigden zijn. Het is dan verstandig om te regelen dat alleen de desbetreffende volmachten eindigen. Als alle gevolmachtigden komen te overlijden, failliet gaan of niet meer wilsbekwaam zijn, wordt er overgegaan op de wettelijke beschermingsregelingen, namelijk: ondercuratelestelling, onderbewindstelling en het mentorschap.⁸⁹

7.5 Hoe kan het levenstestament financieel misbruik voorkomen?

In een levenstestament is het mogelijk om enorme bevoegdheden te geven aan één of meer vertrouwenspersonen. De vertrouwenspersoon kan de ouderen dan bijvoorbeeld helpen met de financiële zaken. Ook is het mogelijk om extra maatregelen te nemen in het levenstestament zelf. De eerste maatregel kan al tijdens het opstellen. Bij het opstellen van een levenstestament is het niet verplicht om het te laten doen door een notaris. Het is echter wel verstandig. De notaris kan als hij twijfelt over de wilsbekwaamheid een arts inschakelen of overleggen met andere collega's.

Daarnaast kan de notaris de oudere adviseren om controlerende maatregelen in te bouwen voor de vertrouwenspersoon. Voorbeelden van controlerende maatregelen zijn het benoemen van twee vertrouwenspersonen of het goed laten omschrijven wat de vertrouwenspersoon wel en niet mag. Maar ook als het levenstestament al wordt gebruikt kan er nog gecontroleerd worden. Dit kan indien in het levenstestament is opgenomen dat de vertrouwenspersoon rekening en verantwoording moet afleggen aan bijvoorbeeld een onafhankelijke derde zoals een toezichthouder. Daarnaast kan het ook zo zijn dat de toezichthouder toestemming moet geven aan de vertrouwenspersoon als het gaat over bepaalde zaken, zoals het verkopen van het woonhuis.⁹⁰

7.6 Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat het levenstestament een goed instrument is om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. Wel kan het levenstestament duur uitpakken. De prijzen verschillen van € 210,- tot wel € 940,-. Wel kan de oudere door het levenstestament meer regie houden over de zaken die hij belangrijk acht. Daarnaast gaat het levenstestament al in bij leven. Het kan gelijk ingaan op het moment van opmaken, maar ook op het moment dat de oudere wilsbekwaam blijkt te zijn. Het levenstestament kan alleen opgemaakt worden als de oudere nog wilsbekwaam is. Hij kan het zelf opstellen in een onderhandse akte of bij de notaris in een notariële akte. Als het levenstestament is opgesteld, kan het zijn dat het opgenomen wordt in het CLTR. In het register wordt alleen opgenomen of de betrokkene een testament heeft en wanneer en bij welke notaris het testament is opgemaakt. Een levenstestament kan op verschillende manieren eindigen, bijvoorbeeld door overlijden van de gevolmachtigde of volmachtgever en door schriftelijke opzegging. Doordat het levenstestament grote bevoegdheden bevat is er ook kans op financieel misbruik door middel van het levenstestament. Toch kan dit voorkomen worden. Hiervoor is het al van belang om het op te laten maken door een notaris. De notaris kan bij twijfel over de wilsbekwaamheid een arts inschakelen of overleggen met andere collega's. Ook kan de notaris de betrokkene adviseren om controlerende maatregelen in te bouwen zoals de volmacht toewijzen aan meerdere personen. Ook als het levenstestament al in gebruik is kan er gecontroleerd worden door middel van het afleggen van rekening en verantwoording. Een laatste mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen is het aannemen van een toezichthouder.

⁸⁹ I. Houwing & S. Mos- van Gool, '*Het levenstestament*', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016, pagina 73.

⁹⁰ C.G.C. Engelbertink, '*Het levenstestament*', *Justitiële verkenningen* aflevering 6 2015, tijdschriften.boomjuridisch.nl.

Hoofdstuk 8 Het beschermingsbewind

In het vorige hoofdstuk is de eerste mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen besproken, namelijk het levenstestament. In dit hoofdstuk wordt de derde mogelijkheid, het beschermingsbewind, uiteengezet. Eerst uiteengezet wat het beschermingsbewind is, vervolgens wanneer een bewindvoerder kan worden aangesteld. Ten derde door wie hij aangesteld kan worden en ten vierde wanneer het bewind eindigt. Ten slotte volgt er een korte conclusie.

8.1 Wat is het beschermingsbewind?

Bewind is een beschermingsmaatregel, daarom wordt het ook wel beschermingsbewind genoemd. De kantonrechter kan beschermingsbewind opleggen als iemand niet meer over zijn financiële zaken kan beslissen. Het is dus een financiële maatregel.⁹¹ Als het vermogen of een gedeelte daarvan onder bewind komt te staan, betekent dat de bewindvoerder de financiële belangen behartigt. De bewindvoerder moet, zolang dat gaat, samen met de persoon beslissingen nemen. Indien dit niet meer gaat of als de persoon en de bewindvoerder er samen niet meer uitkomen, beslist de kantonrechter.⁹²

Taken van de bewindvoerder

De bewindvoerder heeft enkele verplichte taken. Deze taken zijn opgenomen in art. 1:436 BW. De eerste verplichting van de bewindvoerder is te vinden in lid 1. De bewindvoerder moet zo spoedig mogelijk een beschrijving opstellen van de goederen die onder het bewind vallen. Van deze beschrijving moet de bewindvoerder een afschrift inleveren aan de griffie van de bevoegde rechtbank. De bevoegde rechtbank is de rechtbank welke zich bevindt in de woonplaats, of als er geen woonplaats is de werkelijke verblijfplaats, van diegene waarvan de goederen onder bewind staan.⁹³

Als tweede verplichting volgt de zekerheidstelling. De rechter kan dan de bewindvoerder hiertoe verplichten. Dit betekent dat bepaalde vermogensbestanddelen van de bewindvoerder worden afgezonderd om verhaal mogelijk te maken bij schade van wanbeheer.⁹⁴

De derde verplichting is dat de bewindvoerder zo spoedig mogelijk de beslissing en de benoeming tot bewindvoerder over registergoederen inschrijft in de openbare registers. Ook kan het zijn dat de bewindvoerder het in moet schrijven in het handelsregister. Dit is het geval als een onderneming of een aandeel in een vennootschap onder firma onder bewind is gesteld. Als laatste register is er nog het curatele- en bewindregister. Het kan zijn dat de kantonrechter verzoekt om inschrijving in dit register. Dit is het geval als het beschermingsbewind is uitgesproken vanwege een lichamelijke of geestelijke toestand. In het geval van ouderen is het laatste register vaak van toepassing.⁹⁵

De laatste verplichting is het openen van een rekening. De kantonrechter kan ook afzien van deze verplichting. Indien het wel verplicht wordt gesteld, moet de bewindvoerder tijdens zijn taak zoveel mogelijk gebruik maken van deze rekening.⁹⁶

Bevoegdheden van de bewindvoerder

De bewindvoerder heeft enkele bevoegdheden. Deze worden opgesomd in art. 1:441 BW. De eerste bevoegdheid is dat de bewindvoerder de rechthebbende in en buiten rechte mag vertegenwoordigen. De bewindvoerder treedt op in eigen naam en voor rekening van de

⁹¹ 'Bewind', *de rechtspraak*, rechtspraak.nl.

⁹² I. Houwing & S. Mos- van Gool, 'Het levenstestament', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016, pagina 71.

⁹³ Art. 266 Rv.

⁹⁴ Art. 1:363 BW.

⁹⁵ Art. 1:436 lid 3 BW.

⁹⁶ Art. 1:436 lid 4 BW.

rechthebbende als formele procespartij. Hiervan is sprake als er bepaalde goederen onder bewind zijn gesteld. Dan mag niet de rechthebbende zelf, maar moet de bewindvoerder in rechte optreden.⁹⁷ De bewindvoerder kan voordat hij gaat procederen een machtiging aanvragen bij de rechthebbende zelf. Als diegene weigert of niet meer in staat is om de machtiging te verlenen, kan hij de machtiging aanvragen bij de kantonrechter.⁹⁸ Door de machtiging wordt de bewindvoerder beschermd tegen lichte beschuldigingen van de rechthebbende. De machtiging beschermt de bewindvoerder niet tegen de gevolgen van fouten die hij heeft gemaakt tijdens het proces.⁹⁹

Voor de in lid 2 benoemde bevoegdheden, heeft de bewindvoerder toestemming nodig van de rechthebbende. Als de rechthebbende de toestemming weigert of niet meer kan verlenen, kan de kantonrechter deze machtiging verlenen. De kantonrechter kan ook een doorlopende machtiging geven met eventuele voorwaarden.¹⁰⁰ Deze doorlopende machtiging is bedoeld voor situaties waarin de rechthebbende langdurig niet in staat is om zijn wil te uiten.¹⁰¹ De bevoegdheden waarvoor de bewindvoerder een machtiging nodig heeft zijn:

- a. beschikken en aangaan van overeenkomsten tot beschikking over een onder het bewind staand goed, tenzij de handeling als een gewone beheersdaad kan worden beschouwd of krachtens rechtelijk bevel geschiedt;*
- b. een making of gift waaraan lasten of voorwaarden zijn verbonden, aannemen;*
- c. geld lenen of de rechthebbende als borg of hoofdelijke medeschuldenaar verbinden;*
- d. overeenkomen dat een boedel, waartoe de rechthebbende gerechtigd is, voor een bepaalde tijd onverdeeld wordt gelaten;*
- e. het aangaan, buiten het geval van artikel 87 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, van een overeenkomst tot het beëindigen van een geschil, tenzij het voorwerp van het geschil een waarde van € 700 niet te boven gaat;*
- f. andere bij de instelling van het bewind of nadien aangewezen handelingen.”*¹⁰²

Als laatste heeft de bewindvoerder bevoegdheden in art. 1:441 lid 4 en lid 5 BW. De bewindvoerder is volgens deze leden, met uitsluiting van de rechthebbende, bevoegd voor:

- Verdeling te vorderen van goederen waarvan een onverdeeld deel tot het bewind hoort;

en

- De nalatenschap dat de rechthebbende toekomt, en onder het bewind valt, te aanvaarden.

8.2 Wanneer kan een bewindvoerder worden aangesteld?

Art. 1:431 BW regelt de grondslagen waarop beschermingsbewind kan worden aangevraagd. Het artikel beperkt zich alleen tot de vermogensrechtelijke bescherming van meerderjarigen. Dit komt doordat de ouders of voogd van een minderjarige de vermogensrechtelijke belangen daarvan al beschermen.¹⁰³ De gronden voor onderbewindstelling staan in art. 1:431 lid 1 eerste volzin BW, namelijk:

“Indien een meerderjarige tijdelijk of duurzaam niet in staat is ten volle zijn vermogensrechtelijke belangen behoorlijk waar te nemen, als gevolg van

- a. zijn lichamelijke of geestelijke toestand, dan wel*
- b. verkwisting of het hebben van problematische schulden.”*

⁹⁷ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:441 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

⁹⁸ Art. 1:443 BW.

⁹⁹ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:443 BW', *Tekst en Commentaar* 1 september 1982, navigator.nl.

¹⁰⁰ Art. 1:441 lid 3 BW.

¹⁰¹ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:441 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹⁰² Art. 1:441 lid 2 BW.

¹⁰³ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:431 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

Het alleen hebben van een lichamelijke of geestelijke handicap is niet voldoende om iemand onder bewind te stellen. Deze handicap moet als gevolg met zich meebrengen dat de persoon niet meer in staat is om zijn vermogensrechtelijke belangen ten volle te behartigen. Bij verkwisting gaat het om de verhouding tussen de voortdurende inkomsten en uitgaven die niet meer verantwoord zijn. Er moet dus sprake zijn van een gewoonte tussen het doen of nalaten van de persoon. Als het gaat over problematische schulden, gaat het erom dat de persoon niet in staat is om zijn schulden af te betalen, of inmiddels al is opgehouden te betalen.¹⁰⁴

Het instellen van het bewind kan verzocht worden door meerdere personen. Deze personen zijn opgenomen in art. 1:432 lid 1 en lid 2 BW. Het gaat dan om:

- De rechthebbende zelf;
- De echtgenoot;
- De geregistreerd partner dan wel een andere levensgezel;
- De bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn t/m de vierde graad;
- De voogd;
- De curator;
- De mentor;
- Het Openbaar Ministerie.

Deze personen en instantie kunnen samen of alleen onderbewindstelling aanvragen. Hiervoor kunnen zij gebruik maken van het formulier 'verzoek tot onderbewindstelling en/ of instelling van mentorschap'.¹⁰⁵ Het formulier is te vinden in bijlage 11.

De kantonrechter zelf kan overgaan tot het instellen van bewind als er een verzoek tot ondercuratelestelling aanwezig is.¹⁰⁶ Daarnaast kan de kantonrechter na het opheffen van ondercuratelestelling overgaan tot het instellen van het bewind.¹⁰⁷

8.3 Door wie kan een bewindvoerder worden aangesteld?

Op grond van art. 1:435 BW stelt de rechter bewind in. De rechter dient dan ook zo snel mogelijk een bewindvoerder aan te stellen. Hij moet dan kijken of deze persoon bereid en geschikt is als bewindvoerder. Bij het voeren van het bewind gaat het vaak over het voeren van de financiële huishouding. Dit in overeenstemming met de aard, samenstelling en de omvang van de goederen waarvoor het bewind is ingesteld. Indien het niet gaat over een complex en groot vermogen, mag ervan uit worden gegaan dat de benoemde bewindvoerder geschikt is. De bereidheid van de te benoemen bewindvoerder, is geen vereiste voor deze benoeming. Toch is het gewenst dat de rechter zoveel mogelijk nagaat over deze bereidheid. Soms kan de persoon niet gehoord worden. Dan moeten alle belanghebbende erover eens zijn dat hij de geschikte persoon is om de taak als bewindvoerder op zich te nemen. Verder er geen twijfel bestaan dat de persoon bereid is om de taak als bewindvoerder op zich te nemen. Indien er geen twijfel is, is dit voldoende om de bereidheid aan te nemen. Indien nodig kan de rechter op grond van art. 1:435 lid 2 BW een tijdelijke bewindvoerder benoemen. Als er uitdrukkelijke voorkeuren van de rechthebbende bekend zijn, volgt de rechter deze op. Deze voorkeuren dienen uitdrukkelijk schriftelijk of mondeling te worden uitgesproken.¹⁰⁸ De rechter volgt deze voorkeuren niet indien er gegronde redenen zijn die de benoeming tegengaan.¹⁰⁹ Hiervan kan sprake zijn als de persoon die de uitdrukkelijke voorkeur heeft, ongeschikt is om als bewindvoerder op te treden.¹¹⁰ Is er niets geregeld, dan wordt met voorkeur de echtgenoot of de geregistreerd partner dan wel andere levensgezel benoemd. Is dit niet van toepassing dan heeft

¹⁰⁴ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:431 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹⁰⁵ 'Formulier Verzoek tot onderbewindstelling en/of instelling van mentorschap', *de rechtspraak*, rechtspraak.nl.

¹⁰⁶ Art. 1:432 lid 3 BW.

¹⁰⁷ Art. 1:432 lid 4 BW.

¹⁰⁸ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:435 BW', *Tekst en Commentaar* 1 april 2014, navigator.nl.

¹⁰⁹ Lid 3 1:435 BW.

¹¹⁰ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:435 BW', *Tekst en Commentaar* 1 april 2014, navigator.nl.

het de voorkeur dat de ouders, de kinderen of de broers of zussen worden benoemd. Als de rechthebbende alsnog trouwt, een geregistreerd partnerschap aangaat of een andere levensgezel krijgt, kan diegene verzoeken om als bewindvoerder op te treden.¹¹¹ Enkele personen zijn uitgezonderd om benoemd te worden tot bewindvoerder, namelijk:

- “a. handelingsonbekwamen;*
- b. zij ten behoeve van wie een mentorschap is ingesteld;*
- c. zij van wie één of meer goederen onder een bewind als bedoeld in titel 19 staan;*
- d. zij die in staat van faillissement verkeren;*
- e. zij ten aanzien van wie de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen van toepassing is;*
- f. de bewindvoerder van de rechthebbende in de zin artikel 287, derde lid, van de Faillissementswet;*
- g. een direct betrokken of behandelend hulpverlener;*
- h. personen behorende tot de leiding of tot het personeel van de instelling waar de rechthebbende wordt verzorgd of die aan de rechthebbende begeleiding biedt;*
- i. personen verbonden met de instelling waar de rechthebbende wordt verzorgd of die aan de rechthebbende begeleiding beidt, doordat:*
 - 1. de instelling of personen behorende tot de leiding van de instelling, alleen of samen meer dan de helft van de stemrechten in de algemene vergadering van de rechtspersoon kunnen uitoefenen, dan wel meer dan de helft van de bestuurders of van de commissarissen van de rechtspersoon kunnen benoemen of ontslaan,*
 - 2. de personen en de instelling deel uitmaken van een groep in de zin van artikel 24b van boek 2, of*
 - 3. de bestuurder van de rechtspersoon tevens behoort tot de leiding of het personeel van de instelling.”¹¹²*

Doordat het beschermingsbewind alleen ingesteld kan worden door de kantonrechter, betaalt de oudere voor het verzoek tot het instellen van het bewind. De kosten die hiervoor gemaakt worden, heten ook wel de griffierechten en bedragen € 78,-. Voor het benoemen van een bewindvoerder wordt geen vergoeding gevraagd.¹¹³ Verder kan de bewindvoerder zelf een jaarlijkse vergoeding vragen. De vergoeding verschilt per geval. Er wordt gekeken naar of het een familielid is die wordt aangesteld als bewindvoerder of dat het een onafhankelijk derde wordt aangesteld. Verder verschilt het ook nog of de onafhankelijke bewindvoerder te maken heeft in het bewind met problematische schulden.¹¹⁴ In de tabel hieronder staan de kosten met betrekking tot de jaarlijkse beloning van een bewindvoerder.

Voor een familie gerelateerde bewindvoerder	€ 599,30
Voor twee familie gerelateerde bewindvoerders	€ 719,20
Een onafhankelijke bewindvoerder	€ 1.103,70
Een onafhankelijke bewindvoerder in een bewind met problematische schulden	€ 1.428,30

Figuur 2: Kosten van een bewindvoerder.¹¹⁵

8.4 Wanneer eindigt de bewindvoering?

Het eindigen van de bewindvoering kan op verschillende manieren plaatsvinden. Het einde van de taak en de bewindvoering is neergelegd in art. 1:448 BW en art. 1:449 BW. In art. 1:448 BW

¹¹¹ Art. 1:435 lid 4 BW.

¹¹² Art. 1:435 lid 6 BW.

¹¹³ ‘Kosten bewind’, de Rechtspraak, rechtspraak.nl

¹¹⁴ Regeling beloning curatoren, bewindvoerders en mentoren 2016.

¹¹⁵ Regeling beloning curatoren, bewindvoerders en mentoren 2016.

is het einde van de taak van de bewindvoerder beschreven. De taak kan op verschillende manieren eindigen volgens lid 1, namelijk:

“De taak van de bewindvoerder eindigt:

- a. bij het einde van het bewind;*
- b. door tijdsverloop, indien hij voor een bepaalde tijd was benoemd;*
- c. door zijn dood, het ten aanzien van hem van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen, zijn faillietverklaring of zijn ondercuratelestelling;*
- d. door de instelling van een bewind als bedoeld in deze titel over één of meer van zijn goederen;*
- e. door ontslag dat hem door de kantonrechter met ingang van een door deze bepaalde dag wordt verleend.”*

In bovenstaande gevallen eindigt de taak van de bewindvoerder automatisch. Indien iemand meerdere bewindvoerders heeft, betekent dit niet dat als er één komt te overlijden de andere bewindvoerder ook zijn taak eindigt. Ondanks het einde van de taak heeft de bewindvoerder nog wel enkele verplichtingen. Zo blijft hij de taak behouden om er alles aan te doen op dat de rechthebbende geen nadeel ondervindt. Deze verplichting blijft voortbestaan totdat er een nieuwe bewindvoerder, curator of de rechthebbende zelf het beheer van de goederen kan overnemen.¹¹⁶

Ook kan de taak van de bewindvoerder eindigen door ontslag van de kantonrechter.¹¹⁷ Zo kan de bewindvoerder op eigen verzoek zich door de kantonrechter laten ontslaan. Het is geen vereiste dat hier een gewichtige reden aan ten grondslag ligt. Wel is het mogelijk dat de kantonrechter de bewindvoerder ontslaat doordat er gewichtige redenen zijn, bijvoorbeeld in geval van slechte bewindvoering.¹¹⁸ Een voorbeeld komt uit het interview met Steunpunt Mantelzorg te 's-Hertogenbosch. Hier is een casus bekend dat de bewindvoerder misbruik maakt van een oudere. De bewindvoerder heeft in deze casus geen geld gegeven om de kat te laten opereren. Hierdoor is de kat helaas overleden. Het gehele interview met het Steunpunt Mantelzorg is te vinden in bijlage 2.

Nog een voorbeeld van slechte bewindvoering in de praktijk is gegeven door een notaris. Ook hier werd misbruik gemaakt van een oudere. De bewindvoerder ging samen met de oudere vrouw een auto kopen. Voor deze dag heeft hij drieduizend euro in rekening gebracht. Het interview met de notaris is te vinden in bijlage 3.

Een andere mogelijkheid waardoor de bewindvoerder ontslagen kan worden is als hij niet meer voldoet aan de eisen om bewindvoerder te mogen zijn, bijvoorbeeld als hij failliet is verklaard. Het ontslag kan ambtshalve of op verzoek worden verleend. Ambtshalve betekent dat de rechter uit zichzelf een beslissing mag nemen. Een verzoek tot ontslag van de bewindvoerder kan worden ingediend door een medebewindvoerder dan wel door diegenen die een verzoek tot onderbewindstelling kunnen indienen.¹¹⁹ Diegenen die een verzoek tot onderbewindstelling mogen indienen zijn besproken in paragraaf 5.2. Indien de bewindvoerder wordt ontslagen door de kantonrechter vanwege gewichtige redenen of omdat de bewindvoerder niet meer aan de eisen voldoet om als bewindvoerder te mogen optreden, kan de kantonrechter bepalen dat er geen verdere rekening en verantwoording dient te worden afgelegd. De kantonrechter kan nog wel goederen in beslag nemen zoals, boeken en andere gegevensdragers van de bewindvoerder zelf. De kantonrechter mag hiervoor elke plaats betreden.¹²⁰

¹¹⁶ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:448 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹¹⁷ Art. 1:448 lid 1 sub e jo. lid 2 BW.

¹¹⁸ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:448 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹¹⁹ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:448 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹²⁰ Art. 1:448 Lid 5 BW.

Naast het automatisch eindigen van de taak en het ontslag door de kantonrechter op grond van art. 1:448 BW, kan het bewind ook eindigen op grond van art. 1:449 BW. Het bewind eindigt volgens lid 1 als de tijdsduur waarvoor het is ingesteld is verstreken en door de dood of ondercuratelestelling van de rechthebbende. Is er sprake van één van deze gevallen, dan eindigt het bewind automatisch. Toch hoeft een beschermingsbewind niet altijd te eindigen als de tijdsduur waarvoor het is ingesteld is verstreken. Dezelfde personen die het beschermingsbewind verzoeken of de bewindvoerder zelf, kunnen verzoeken om het bewind te verlengen. De kantonrechter mag dit niet ambtshalve doen.¹²¹

De tweede mogelijkheid dat het bewind kan eindigen is door opheffing van de rechter op grond van lid 2. Dit kan in twee gevallen. De eerste mogelijkheid is dat er geen noodzaak meer is voor het beschermingsbewind. Er is geen noodzaak meer doordat bijvoorbeeld de rechthebbende helemaal is hersteld van zijn ziekte die reden was voor het beschermingsbewind. De kantonrechter kan hiervoor advies inwinnen van medische deskundigen of gebruik maken van verstrekte medische informatie van de partijen. Indien de rechter toch van mening is dat het beschermingsbewind niet opgeheven kan worden, kan hij het advies door de deskundige voor opheffing afwijzen. De rechter moet dit wel motiveren.

Als laatste kan de kantonrechter het beschermingsbewind opheffen indien het niet zinvol is gebleken. Bijvoorbeeld als de rechthebbende iedere vorm van ondersteuning blijft weigeren.¹²² De rechter kan het beschermingsbewind opheffen op verzoek van diegenen die onderbewindstelling mogen verzoeken of ambtshalve. Ook hier zijn diegenen die onderbewindstelling mogen verzoeken dezelfde personen die uitgelicht zijn in paragraaf 5.2.

8.5 Hoe kan het beschermingsbewind financieel misbruik voorkomen?

Het beschermingsbewind is een goed middel om financieel misbruik te voorkomen. De maatregel onderbewindstelling is namelijk vooral bedoeld ter bescherming van de financiële belangen van de rechthebbende en om financieel misbruik door anderen te voorkomen.¹²³ De taak van de bewindvoerder is namelijk om de financiële belangen van de oudere samen met hem te behartigen. Indien de oudere dit niet meer kan zal de bewindvoerder het overnemen, zodat de belangen van de oudere worden beschermd. Een extra maatregel die de oudere kan nemen is om een professionele bewindvoerder in te schakelen. Wanneer de bewindvoerder iemand is uit de familie, is de kans op financieel misbruik veel groter. Een professionele bewindvoerder voorkomt belangenverstrengeling, want hij heeft namelijk geen relatie met de oudere. Daarnaast wordt de professionele bewindvoerder gecontroleerd door de accountant, rechtbank en de branchevereniging.¹²⁴

De eerste controle vindt plaats bij de accountant. De accountant moet een accountantsverklaring voorleggen waarin getoond wordt dat de bewindvoerder voldoet aan de kwaliteitsverordening van de Nederlandse Branchevereniging voor Bewindvoering & Inkomstenbeheer (later: NBBI).

Als tweede controlepunt is bij de NBBI zelf. De NBBI hanteert strenge eisen die overtreffend zijn aan die van de rechtbank. Als de bewindvoerder voldoet aan de eisen die de NBBI stelt in zijn kwaliteitsverordening, is de bewindvoerder ook benoembaar voor de rechtbank.¹²⁵ Zo stelt de kwaliteitsverordening bijvoorbeeld eisen aan de opleiding en kennis van de bewindvoerder en het vastleggen van gegevens.¹²⁶

¹²¹ M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:449 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹²² M.J.C. Koens, 'T&C BW, commentaar op art. 1:449 BW', *Tekst en Commentaar* 1 januari 2014, navigator.nl.

¹²³ 'Bewind', *de rechtspraak*, rechtspraak.nl.

¹²⁴ 'Professioneel bewindvoerder kan financieel misbruik voorkomen', *het bewindsloket*, bewindsloket.nl.

¹²⁵ 'Kwaliteit- en lidmaatschapseisen', *Nederlandse Branchevereniging Bewindvoerder & Inkomensbeheer*, nbbi.eu.

¹²⁶ 'Kwaliteitsverordening', *Nederlandse Branchevereniging Bewindvoering & Inkomensbeheer* 1 januari 2016, nbbi.eu.

Ten slotte wordt de bewindvoerder jaarlijks gecontroleerd door de kantonrechter. Hij moet hiervoor rekening en verantwoording af leggen met een overzicht van alle inkomsten, uitgaven, bezittingen, vorderingen en schulden van de rechthebbende van het voorafgaande jaar. De rechtbank heeft hiervoor een formulier opgesteld dat hij kan gebruiken. Het formulier moet dan ondertekend worden door de bewindvoerder, de eventuele tweede bewindvoerder of de curator en de rechthebbende zelf. Op dit moment kan de rechthebbende zelf aangeven of hij het met de rekening en verantwoording eens is of niet.¹²⁷ Het formulier Rekening en verantwoording is te vinden in bijlage 12.

8.6 Conclusie

Het beschermingsbewind is een goede mogelijkheid om financieel misbruik te voorkomen. De bewindvoerder behartigt namelijk, als het mogelijk is samen met de rechthebbende, de financiële belangen van de rechthebbende. Wel kan het inschakelen van een bewindvoerder veel geld kosten. Het kost minimaal € 78,- om het alleen aan te vragen. Daarnaast kan de bewindvoerder een jaarlijkse beloning vragen wat op kan lopen tot € 1.428,30. De bewindvoerder heeft enkele taken en bevoegdheden. Zo moet de bewindvoerder bijvoorbeeld een lijst opstellen welke goederen onder het bewind vallen. Daarnaast is het een bevoegdheid van de bewindvoerder om in rechte op te treden voor de rechthebbende. De onderbewindstelling kan aangevraagd worden doordat diegene die, bijvoorbeeld door geestelijke achteruitgang, zijn wil niet meer kan behartigen. Het beschermingsbewind moet aangevraagd worden bij de kantonrechter. Verschillende personen mogen dit verzoeken, bijvoorbeeld de partner of een curator. Onderbewindstelling blijft niet altijd bestaan. Het kan namelijk ook eindigen door slechte bewindvoering of dat de rechter het bewind opheft. Om financieel misbruik te voorkomen is het beter om een professionele bewindvoerder in te schakelen. Hij heeft geen band met de in dat geval betrokken oudere en er is dus geen sprake van belangenverstrengeling. Daarnaast wordt de bewindvoerder gecontroleerd door de accountant, de NBBI en de kantonrechter. Door deze controle wordt er minder snel financieel misbruik gemaakt van een oudere.

¹²⁷ 'Formulier Rekening & Verantwoording', *de rechtspraak*, rechtspraak.nl.

Hoofdstuk 9 Conclusie en aanbevelingen

In de vorige hoofdstukken zijn de drie privaatrechtelijke mogelijkheden om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen, uiteengezet. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de centrale vraag van het onderzoeksrapport. De centrale vraag van deze scriptie is: *welke privaatrechtelijke mogelijkheden kan Veilig Thuis Brabant Noordoost adviseren aan de adviesvragers voor het voorkomen van financiële uitbuiting door een ontspoorde mantelzorg bij ouderen?*

9.1 Conclusie

Uit onderzoek is gebleken dat er veel verschillende adviesvragers terecht kunnen bij VT. Als het gaat om een oudere, houdt VT de leeftijd van 65 jaar en ouder aan. Er wordt gedacht dat er jaarlijks 200.000 ouderen boven de 65 jaar mishandeld worden. De adviesvragers die contact opnemen zijn de ouderen zelf of iemand die zich zorgen maakt om de oudere. Ook diegene die zelf de oudere misbruikt kan terecht bij VT. Dit kan telefonisch waarbij de hulpverlener alles op een rij zet, de vragen beantwoordt en advies geeft.

Uit het onderzoek is gebleken dat het voorkomt dat een mantelzorger misbruik maakt van een oudere. Een mantelzorger is iemand die acht uur per week en/of drie maanden of langer mantelzorg verleent aan de oudere. Het kan gaan om hulp bij het huishouden maar ook om intensieve zorg die 24 uur per dag, zeven dagen in de week in beslag neemt. Deze mantelzorgers lopen het risico om te ontsporen. De mantelzorger gaat dan onbedoeld de grenzen overschrijden of op een andere manier onbedoeld schade toebrengen. Zo kan er sprake zijn van ontspoorde mantelzorg in de vorm van psychisch, lichamelijk, verwaarlozing, schending van rechten, financieel of seksueel grensoverschrijdende misbruik. Geconcludeerd is dat financieel misbruik bij ouderen ook voor komt. Zo heeft VT in 2016 78 keer actie ondernomen omtrent financieel misbruik.

Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat de professionals VT weten te bereiken als het gaat om financieel misbruik. Zij vragen allen advies aan VT en bespreken de mogelijkheden. Ook valt het op dat ze allemaal al stappen ondernemen om financieel misbruik te voorkomen bij ouderen. Dit is een goede stap vooruit, omdat er pas sinds 2011 middelen door de overheid beschikbaar zijn gesteld om misbruik bij ouderen te voorkomen. Wel hebben zij helaas allemaal signalen gezien van financieel misbruik. Toch hebben alle professionals maatregelen genomen om financieel misbruik tegen te gaan. Zo heeft het Steunpunt Mantelzorg de huishoudelijke hulp ingeschakeld. Dit is een instrument om de mantelzorger te ontlasten, waardoor ontspoorde mantelzorg wordt voorkomen. Ook in het notariaat nemen zij actie tegen financieel misbruik. Zo wordt er in het kader van het opmaken van een levenstestament alleen gesproken met de oudere. Ook wordt er geadviseerd om meerdere personen een volmacht te geven, controles op te nemen in deze volmacht of een toezichthouder te benoemen om de gevolmachtigde te controleren. Daarnaast kan volgens de Rabobank misbruik met grote sommen geld al makkelijk voorkomen worden. De oplossing hiervoor is om het paslimiet naar beneden te stellen. Een andere mogelijkheid is om een bankvolmacht op te laten stellen of een levenstestament. Hierin kan een volmacht voor het financieel beheer gegeven worden aan een gevolmachtigde. Om financieel misbruik van een rekening te voorkomen adviseren zij om een boodschappenrekening te openen en hierop een volmacht te geven. De kans dat hier veel geld afhandig wordt gemaakt, wordt hierdoor verkleind. Er staat echter maar een klein bedrag voor de boodschappen op deze rekening. Ook zien zij in de zorgsector bij het Jeroen Bosch Ziekenhuis signalen van financieel misbruik, zoals plotselinge geldopnames of het ontstaan van schulden. Om misbruik te voorkomen screenen zij alle ouderen die boven de zeventig jaar zijn op ouderenmishandeling en ontspoorde mantelzorg. Indien zij zich op basis van de screening zorgen maken, bespreken zij dit zowel intern als extern. Zoals eerder benoemd komen bij VT meldingen binnen van financieel misbruik bij ouderen. Zij proberen dit tegen te gaan door goed

advies en voorlichting te geven aan professionals. De samenwerking komt voort uit een landelijk samenwerkingsverband met banken, notarissen en professionals uit het werkveld van de sociale wijkteams, Amarant en de thuiszorg. Zij geven echter geen voorlichting aan de ouderen zelf.

Uit het onderzoek naar het recht kan geconcludeerd worden dat de privaatrechtelijke mogelijkheden, de bankvolmacht, het levenstestament en het beschermingsbewind, goede instrumenten zijn om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. VT kan de bankvolmacht het beste adviseren als de oudere alleen controle wil hebben over zijn betaalrekening. De oudere moet tijdens het aanvragen en de duur van de bankvolmacht wel wils- en handelingsbekwaam zijn. Indien dit zo is kan de bankvolmacht een kosteloze oplossing zijn om financieel misbruik te voorkomen. Verder is het ook een eenvoudige handeling. De oudere dient alleen met de gevolmachtigde naar de bank te komen om samen een machtigingsformulier in te vullen. Als het formulier is getekend, krijgt de gevolmachtigde bevoegdheden om in zijn naam de betreffende rekening te gebruiken. Doordat de bankvolmacht zich beperkt tot de betaalrekening voorkomt het financieel misbruik. De gevolmachtigde kan daardoor niet bij het gehele vermogen van de oudere komen. Indien de oudere een bankvolmacht geeft voor een boodschappenrekening is de kans op financieel misbruik nog meer beperkt. Hier staat alleen geld op voor de boodschappen en kan er dus geen misbruik van grote sommen geld plaatsvinden. Als laatste is het belangrijk om toezichtafspraken te maken om de gevolmachtigde te controleren. Een bankvolmacht is het meest geschikt als de oudere nog goed zijn eigen wil kan bepalen en toch graag hulp wil met bijvoorbeeld het betalen van zijn rekeningen. Aan een bankvolmacht heeft de oudere dan genoeg.

Verder kan geconcludeerd worden dat het levenstestament ook een goed instrument is om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. Indien de oudere meer wil regelen dan alleen zijn betaalrekening is het levenstestament een goede oplossing. Wel kost een levenstestament meer dan een bankvolmacht, namelijk tussen de € 210,- en € 940,-. Het is dus alleen mogelijk als de oudere kan en bereid is om een bedrag voor zijn veiligheid te betalen. Tijdens het opstellen van het levenstestament dient de oudere wel wils- en handelingsbekwaam te zijn. Anders dan bij de bankvolmacht blijft het levenstestament van kracht als de oudere later toch wils- en handelingsonbekwaam wordt. Het levenstestament blijft dus langer geldig dan de bankvolmacht. In het levenstestament kan de oudere wel de regie houden over wat hij belangrijk acht. Er wordt namelijk een volmacht met de wensen van de oudere gecombineerd in het levenstestament. Zo kan er een volmacht afgegeven worden om de financiële belangen van de oudere te behartigen als hij niet meer wilsbekwaam is. Het is verstandig dat de oudere extra maatregelen neemt in het levenstestament. De eerste maatregel is het levenstestament op te laten maken door een notaris. Dit hoeft echter niet, de oudere kan zelf ook het levenstestament opstellen. Indien het bij een notaris wordt opgesteld, controleert hij of de volmachtgever wel wilsbekwaam is en dat er dus een geldig levenstestament opgemaakt kan worden. Verder kan de notaris ook de oudere beter begeleiden en adviseren om controlepunten op te nemen in het levenstestament. Zo is het beter om twee vertrouwenspersonen op te nemen als gevolmachtigde. Deze vertrouwenspersonen moeten dan bijvoorbeeld bij grote beslissingen deze samen nemen. Wil de oudere meer controle op de gevolmachtigde dan kan hij in zijn levenstestament een toezichthouder opnemen. Aan deze toezichthouder wordt dan rekening en verantwoording afgelegd of toestemming gevraagd door de gevolmachtigde. Een levenstestament is dus een verstandige optie voor de oudere als hij meer dan alleen hulp wil met zijn betaalrekening. In het levenstestament kan namelijk veel meer financiële zaken geregeld worden, zoals het doen van giften.

Als laatste kan geconcludeerd worden dat het beschermingsbewind ook een goed instrument is om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen. Het wordt bij ouderen vaak aangevraagd als

hij niet meer zijn eigen beslissingen kan nemen. Eigenlijk is hij dan wils- en handelingsonbekwaam. Het is dan ook geen vereiste dat de oudere nog wils- en handelingsbekwaam moet zijn om het beschermingsbewind aan te vragen. Bij beschermingsbewind gaat het erom dat de kantonrechter een bewindvoerder aanstelt als de oudere niet meer over zijn financiële zaken kan beslissen. Het vermogen, of een gedeelte daarvan, wordt dan door de bewindvoerder behartigd. Het beschermingsbewind kan alleen aangevraagd worden als gevolg van de lichamelijke of geestelijke toestand of door verkwisting of het hebben van problematische schulden. Het beschermingsbewind is dan ook het meest vergaande middel van deze drie privaatrechtelijke mogelijkheden. Echter is het ook de duurste van de drie, de oudere moet het dus kunnen en bereid zijn om de kosten te betalen. Het kan namelijk jaarlijks oplopen tot € 1.428,30. Wel kan het aanvragen van beschermingsbewind enkele weken duren. Indien er gelijk een maatregel genomen moet worden en de oudere is nog wils- en handelingsbekwaam, is het verstandig om alvast een bankvolmacht voor de tussentijd aan te vragen. Een extra maatregel die de oudere kan nemen om financieel misbruik te voorkomen is het aanstellen van een onafhankelijke derde bewindvoerder. Deze heeft namelijk geen financiële band met de oudere en wordt de kans daardoor verkleind op financieel misbruik. Verder wordt de bewindvoerder op drie punten gecontroleerd. Als eerste door de accountant, hierbij moet hij een accountantsverklaring voorleggen dat hij voldoet aan de kwaliteitsverordening van de NBBI. Ook bij het NBBI zelf wordt de bewindvoerder gecontroleerd. Zij stellen strenge eisen waaraan de bewindvoerder moet voldoen, zoals de opleiding. Als laatste wordt de bewindvoerder ook gecontroleerd door middel van het afleggen van rekening en verantwoording aan de kantonrechter. Indien er hier wordt vastgesteld dat er sprake is van slechte bewindvoering, dan wordt de bewindvoerder ontslagen. Het beschermingsbewind is dus een goede optie als de oudere niet meer wilsbekwaam is en er nog niks geregeld is voor zijn financiële zaken. Indien er wel een levenstestament is, neemt de rechter de wensen van de oudere mee in zijn beslissing. Het beschermingsbewind betreft echter wel alleen de financiële zaken. Hieronder is een schema te zien met de vergelijking tussen de privaatrechtelijke mogelijkheid. Door dit schema is in een oogopslag te zien, welke mogelijkheid van toepassing is tijdens een situatie.

	Bankvolmacht	Levenstestament	Beschermingsbewind
Betrekking tot	De betaalrekening.	Alle wensen die de oudere belangrijk vindt als hij niet kan of wil handelen.	Alle financiële belangen.
De oudere is	Wils-handelingsbekwaam.	Wils-handelingsbekwaam.	Is niet in staat ten volle zijn vermogensrechtelijke belangen te behartigen.
Gevolmachtigde/ bewindvoerder	Wilsbekwaam.	Wils- en handelingsbekwaam.	Wils- en handelingsbekwaam.
Door wie?	Oudere, gevolmachtigde en medewerker van de bank.	De oudere zelf of samen met de notaris.	Aanvragen door: de oudere zelf, echtgenoot, geregistreerd partner of een ander levensgezel, bloedverwanten t/m de vierde graad, de voogd, de curator, de

			mentor of het Openbaar Ministerie.
Door middel van	Machtigingsformulier van de bank.	In onderhandse akte of een notariële akte.	Gerechtelijke uitspraak van de kantonrechter.
Kosten	Kosteloos.	€ 210,- t/m € 940,-	€ 78,- t/m € 1428,30

Figuur 3: Schema omtrent het toepassen van de privaatrechtelijke mogelijkheden.

9.2 Aanbevelingen

Om in te spelen in de behoefte van VT om meer inzicht te krijgen in de privaatrechtelijke mogelijkheden en om financieel misbruik bij ouderen te voorkomen, dienen zij de volgende aanbevelingen in overweging te nemen.

De eerste aanbeveling treft de juridische kennis bij VT. De medewerkers hebben nu weinig tot geen juridische kennis over de privaatrechtelijke mogelijkheden. Zij moeten alle informatie bij derden inwinnen. Dit kost tijd. VT kan voorlichtingen organiseren die gegeven worden door professionals uit het netwerk. Hierdoor kan het onderzoek sneller verlopen met als gevolg dat de oudere eerder geholpen kan worden. Een mogelijkheid is dat een professional uit zijn netwerk de voorlichting geeft op de locatie zelf van VT. Hiervoor hoeft VT dan geen locatie te huren, wat veel geld bespaard. De voorlichting kan bijvoorbeeld door een professional uit het bankwezen worden gegeven over de bankvolmacht. Ook kan een notaris bijvoorbeeld voorlichting geven over het levenstestament en de verschillende volmachten. In deze voorlichting worden dan de mogelijkheden uitgelegd. Hierdoor krijgt VT meer inzicht en worden de ouderen hierdoor beter en sneller geadviseerd.

De tweede aanbeveling betreft de voorlichting bij ouderen over de privaatrechtelijke mogelijkheden om financieel misbruik te voorkomen. VT is bang voor een afschrikkende werking door de voorlichting. Sommige ouderen kunnen in een situatie zitten waardoor zij heel wantrouwend zijn. Bijvoorbeeld door net op de grens te zitten van wel of niet wilsonbekwaam zijn. De ouderen worden daarom nog niet voorgelicht, omdat zij niet precies weet hoe deze voorlichting er dan uit moet komen te zien. Hier valt dus nog winst te behalen. Een goede manier van voorlichting is om een folder te creëren met daarin de informatie over de mogelijkheden om financieel misbruik te voorkomen. Deze folder kan dan verspreid worden onder de professionals die werken met deze ouderen. De professional kan de folder dan aanbieden aan de ouderen. Verder is een mogelijkheid om een informatiebijeenkomst te houden in bijvoorbeeld het buurthuis. De oudere kan dan zelf kiezen of hij hiernaar toe wil. Hier kan ook de folder worden overhandigd. Met deze methodes valt de afschrikkende werking mee, omdat de oudere zelf kiest of hij naar deze bijeenkomst wil of de folder aanneemt.

De laatste aanbeveling betreft de website van VT. Op deze website staat geen informatie over wat de oudere zelf kan ondernemen om financieel misbruik te voorkomen. Ouderen hebben niet allemaal toegang tot het internet en is dus ook niet het belangrijkste informatiekanaal. Toch is het verstandig om de website aan te passen. Zo kan de ouderen hier zelf informatie vandaan halen. Hierdoor wordt een deel van de werkdruk van VT verminderd, omdat de adviesvrager zelf hierover al veel informatie kan vinden. Een ander voordeel hiervan is dat de ouderen zelf op zoek kunnen gaan naar informatie. Hierdoor wordt de afschrikkende werking beperkt en is het een goede manier van informatieverstrekking. Verder staat op deze website weinig informatie over ontspoorde mantelzorg. Het is dus verstandig om de website uit te breiden met welke vormen hiervan zijn, welke signalen er zijn en door wie de oudere vaak mishandeld wordt. Een voorbeeld van een website van VT met veel informatie is de website van VT Flevoland.

Literatuurlijst

- Y. van den Berg en M. Waaijenberg, 'Pilots voorkomen van financiële uitbuiting', *B&A* bv 27 mei 2015, Rijksoverheid.nl.
- 'Kosten levenstestament', *DeGoedkoopsteNotarissen*, degoedkoopstenotarissen.nl.
- 'Bewind', *de Rechtspraak*, rechtspraak.nl.
- 'Formulier Rekening & Verantwoording', *de Rechtspraak*, rechtspraak.nl.
- 'Formulier Verzoek tot onderbewindstelling en/of instelling van mentorschap', *de Rechtspraak*, rechtspraak.nl.
- C.G.C. Engelbertink, 'Het levenstestament', *Justitiële verkenningen aflevering 6 2015*, tijdschriften.boomjuridisch.nl.
- 'In de pas of uit de maat. Groeien begint met kennis', *expertisecentrum veiligheid*, avans.nl.
- 'Toelichting volmachten', *Goed Vertegenwoordigd*, goedvertegenwoordigd.nl.
- L. Gijsbers, 'Samen bankieren omdat u er niet alleen voor staat' *Rabobank 19 november 2015*, kboprovincieutrecht.nl.
- 'Professioneel bewindvoerder kan financieel misbruik voorkomen', *het bewindsloket*, bewindsloket.nl.
- A.S. Hartkamp en C.H. Seiburgh, 'Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/261', *ASSER-SERIE 1 februari 2014*, navigator.nl.
- **Hijma en Dam, van 2016.**
J. Hijma & C.C. van Dam, '*Rechtshandelingen en overeenkomst*', Deventer: Wolters Kluwer 2016.
- J. Hijma, 'T&C BW', *Tekst en Commentaar 1 januari 1992*, navigator.nl.
- J. Hijma, 'T&C BW', *Tekst en Commentaar 1 december 1998*, navigator.nl.
- **Houwing en Mos- van Gool 2016.**
I. Houwing & S. Mos- van Gool, '*Het levenstestament*', Den Haag: Consumentenbond augustus 2016.
- 'Formulier Machtiging Betaalrekening Gemachtigde afmelden', *ing*, ing.nl.
- 'Machtiging', *ing*, ing.nl.
- I. Jansen, 'GS Personen-en Familierecht, titel 20 boek 1 BW, aant. 5', *GROENE SERIE 1 mei 2007*, navigator.nl.
- C. J. de Jong, 'GS Toezicht Financiële Markten, art. 4:80 wft, aant. 6.1.2', *GROENE SERIE 1 januari 2007*, navigator.nl.
- B. Kapma, 'Het levenstestament', *Vakblad Financiële Planning 1 augustus 2011*, navigator.nl.
- M.J.C. Koens, 'T&C BW', *Tekst en Commentaar 1 september 1982*, navigator.nl.
- M.J.C. Koens, 'T&C BW', *Tekst en Commentaar 1 januari 2014*, navigator.nl.
- 'Banken accepteren nieuw model levenstestament', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie 23 maart 2015*, knb.nl.

- 'Beoordeling wilsbekwaamheid', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie*, knb.nl.
- 'Checklist levenstestament', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie juli 2015*, KNB.nl.
- 'Stappenplan Beoordeling Wilsbekwaamheid ten behoeve van notariële dienstverlening', *Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie mei 2006*, recht.nl.
- S.C.J.J. Kortman, 'Asser (vmr) 2-1 De vertegenwoordiging', *ASSER-SERIE 1 april 2004*, navigator.nl.
- J. Kroonenberg en M.J.G. Elling, 'Het levenstestament', *Vermogende Particulieren Bulletin 1 juni 2012*, navigator.nl.
- 'In de pas of uit de maat. Groeien begint met kennis', *Lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties*, avans.nl.
- T.J. Mellema-Kranenburg, 'GS Vermogensrecht, art. 3:32 BW, aant. 3.21', *GROENE SERIE 1 januari 1992*, navigator.nl.
- **Mourik en Nuytinck 2015.**
M.J.A. van Mourik en A.J.M. Nuytinck, 'Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht', Deventer: Wolters Kluwer 2015.
- 'Factsheet ontspoorde mantelzorg', *Movisie maart 2013*, movisie.nl.
- 'Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling', 'Factsheet ouderenmishandeling III: financiële uitbuiting en financieel misbruik van ouderen', *MOVISIE 2009*, movisie.nl.
- 'Ouderenmishandeling in 2014. Meldingen en adviesvragen', *MOVISIE 2014*, movisie.nl.
- 'Wat is ontspoorde mantelzorg', *Movisie 24 augustus 2016*, movisie.nl.
- 'Dit is mantelzorg', *mezzo voor mantelzorgers*, mezzo.nl.
- 'Feiten en cijfers', *nationaal ouderen fonds*, ouderenfonds.nl.
- 'Kwaliteitsverordening', *Nederlandse Branchevereniging Bewindvoering & Inkomensbeheer 1 januari 2016*, nbbi.eu.
- 'Kwaliteit- en lidmaatschapseisen', *Nederlandse Branchevereniging Bewindvoering & Inkomensbeheer*, nbbi.eu.
- 'Centraal Levenstestamentenregister', *notaris.nl*, notaris.nl.
- 'Volmacht', *notatrust*, notatrust.nl.
- I. Plaisier en M. de Klerk, 'Ouderenmishandeling in Nederland', Sociaal en Cultureel Planbureau juni 2015, scp.nl.
- 'Geweld thuis', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.
- 'Herken financiële uitbuiting van ouderen', *Rijksoverheid april 2016*, aanpakouderenmishandeling.nl.
- 'Het gaat bij mij thuis niet goed ik ben jonger dan 18 jaar', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.
- 'Ik maak me zorgen om iemand ik ben jonger dan 18 jaar ik maak me zorgen over een volwassene', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.

- 'Maak een keuze: Welke situatie past het beste?', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.
- 'Veilig Thuis in de buurt', *Rijksoverheid*, vooreenveiligthuis.nl.
- 'Informeel hulp: wie doet er wat?', *Sociaal en Cultureel Planbureau 2015*, scp.nl.
- 'Bent u mantelzorger?', *steunpunt mantelzorg*, divers.nl.
- O. Storm & R. Scherpenzeel, 'Factsheet Ontspoorde Mantelzorg', *MOVISIE 2013*, movisie.nl.
- 'Levenstestament', *TestamenTest*, testamenttest.nl.
- UW EPN ESTATE PLANNER', *Vereniging van Estate Planners in het Notariaat 2017*, epn-notaris.nl.
- A.C.C.M. Verploegh, 'Wat u moet weten over volmacht', *Vp-Bulletin 2014/32*, navigator.nl.
- 'Mantelzorgers', *welzijn divers*, divers.nl.

